

Ann Helen Corneliussen

Hvordan vil du bo?

En kvalitativ undersøkelse av boligdrømmene til bostedsløse

Masteroppgave i sosiologi

Trondheim, høsten 2010

”Jeg er!” Laget av Annette C. G.

Nei... jeg tror jeg har fått sagt det jeg ville jeg, jeg bare... jeg forstår jo kommunen på mange områder når det gjelder det også ha en rusmisbruker midt oppi, i forhold til det å bo i et sånt drabantstrøk da. Det er barn og ungdom og sånt, så jeg... jeg forstår den der, men jeg forstår ikke... det jeg ikke forstår, det er det at ikke kommunen kan ta tak i det og få spredt oss, ikke samle oss på en plass som dem gjør her i byen. For det er jo helt "waist", hvis jeg kan si det, for da blir det bare sånn som... ja, det... det stopper opp. Og for meg som er... jeg begynner å bli sliten. Det... det er'ke lett. Det er faen ikke lett når ikke en har økonomisk bistand til noe som helst, uten at en har en sånn kommunal bogaranti. Så det er'ke mye å stille opp på det private markedet med altså... Det er ingenting... Nei, det er vanskelig. (Joakim).

Forord

Etter at jeg hadde startet min masterutdanning og påbegynt denne masteroppgaven fikk jeg et hjerneinfarkt i juli 2008. Som følge av skaden etter dette var jeg nær ved å avbryte slutføringen av oppgaven. Høsten 2010 fikk jeg et 10 ukers opphold på Sunnaas sykehus HF KReSS, for rehabilitering. Her på KReSS blir denne masteroppgaven nå ferdigstillet - to år etter planen - og jeg har fått noen flere å takke.

Først og fremst retter jeg en stor takk til dere som ville dele deres historier med meg, til tross for en krevende hverdag uten bolig. Takket være dere fikk jeg et fantastisk grunnlag til å skrive denne oppgaven. Takk til dere deltakere! Takk til ansatte i Blå Kors som hjalp meg å finne frem til deltakerne og for den praktiske tilretteleggingen rundt intervjuene.

En stor takk går til Lars Gulbrandsen og NOVA som viste interesse for min oppgave og tok den inn i sitt program om "Vanskeligstilte på boligmarkedet – Et dynamisk perspektiv". Takk for stipendet, for veiledningsseminar i Trondheim, og for skriveplassen jeg fikk til disposisjon og har benyttet i "Kunnskapsbanken". Jeg takker også alle på NOVA for at dere tok godt i mot meg, for gode samtaler og faglige tilbakemeldinger. Jeg lærte mye hos dere.

Den absolutt viktigste personen gjennom hele min oppgaveskriving har vært min fantastiske veileder, Johan Fredrik Rye. Min skade ga meg noen utfordringer som var til forvirring for oss begge, og jeg var nok nær ved å miste troen på at jeg skulle klare dette. Da du ble kontaktet her fra KReSS tok du veien fra Trondheim og hit til Nesodden, hvor du fikk informasjon om skaden. Her gjennomførte du en god veiledning med meg. Ryddig, strukturert og med god tilførsel av motivasjon satt du opp en streng og tydelig fremdriftsplan. Den planen og din gode veiledning skulle lede meg gjennom oppgaven og frem til ferdigstillelse i løpet av en måned. Jeg kan bare si dette; Takk Johan Fredrik! Du hadde tro på meg - og jeg klarte det!

Jeg retter også en stor takk til KReSS, som la til rette for at jeg kunne skrive ferdig oppgaven som et ledd i min rehabilitering. Takk til dere i teamet som på ulike måter har vært direkte eller indirekte involvert. Takk til Line S Eide, Line Johansen for ulike bidrag og praktisk tilrettelegging. Til Gry Line Tokerud må jeg rette en ekstra stor takk for en fantastisk studieteknisk opplæring og oppfølging, for din kontakt med NTNU og for samarbeidet du

innledet med Johan Fredrik. Alltid leende og blid, tålmodig, oppmuntrende - men for all del - svært streng på struktur og kommafeil. Takk Gry Line! Takket være din fantastiske hjelp nå i slutfasen kom jeg meg igjennom.

Til mine søsken som har støttet meg med oppmuntring og praktisk bistand på ulike måter gjennom studietiden. Takk til dere!

Kjære barna mine! Dere har i mange år holdt ut med en mamma som gjerne ville leve ut sin drøm. Nå er dere alle i start- og slutfaser med egne utdannelser. Deres oppmuntring til meg om å stå på, har bare vært rørende. Takk kjære barna mine!

Kjære Mamma! Det ble en lang studietid og du har gitt meg støtte, oppmuntring og hjelp hele veien. I tillegg har du sørget for at Brutus har fått mat. Takk kjære Mamma!

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg hvordan bostedsløse rusavhengige ser for seg drømmen om den gode bolig, og mulighetene for å realisere denne. For å finne ut av dette har oppgaven analysert hvordan bostedsløse personer vurderer; sine handlingsrom som aktører i boligmarkedet, sine muligheter i møte kommunen, sine erfaringer fra tidligere boligkarrierer, og nåværende situasjon.

Som teoretisk referanseramme benytter jeg meg hovedsakelig av Pierre Bourdieu (1930-2002), og hans samfunnsteori om symbolsk makt. Jeg støtter meg også til en viss grad til Emilè Durkheim (1858-1917), og hans anomibegrep fra sin forskning om selvmordet. Jeg benytter meg også av Zygmunt Baumans (1925-) begrep om den frie vilje. Jeg benytter meg også av Sandberg og Pedersens (2007) begrep om gatekapital. Begrepet gatekapital er utledet fra Bourdieus kapitalbegrep, men skiller seg fra dette ved at det er en feltspesifikk kulturell kapital som ikke kan omsettes til andre felt i samfunnet. Som analytisk verktøy benytter jeg meg av en fenomenologisk tilnærming, som jeg supplerer opp med Bourdieus relasjonelle tenkning.

Det empiriske datamaterialet som ligger til grunn for denne oppgaven, baserer seg på kvalitative individuelle intervju med fire bostedsløse personer (som jeg omtaler som deltakere) i en middels stor by på Østlandet i Norge. Gjennom dette datamaterialet identifiserer jeg at deltakernes erfaringer fra boligmarkedet i stor grad relaterer seg til det jeg omtaler som negative boligkarrierer. Jeg har valgt å innføre dette begrepet fordi deltakernes klassifisering av egne egenskaper, muligheter i boligmarkedet, og for integrering i samfunnet, synker for hver utkastelse av bolig de opplever. I tillegg til den negative boligkarrieren finner vi også marginaliserende og ekskluderende strukturelle påvirkningsfaktorer som påvirker handlingsrom og muligheter i det private og kommunale boligmarkedet.

Hovedfunnet i denne oppgaven, er at drømmen om den gode bolig ikke nødvendigvis handler om å integrere seg i samfunnet. Analysen av det empiriske materialet kan tyde på at tidligere erfaringer, med det handlingsrommet som deltakerne har som aktører i boligmarkedet, er viktige påvirkningsfaktorer for hvordan de ser for seg drømmen om den gode bolig. Både det kommunale og de private boligmarkedene fremstår som lukket for disse aktørene. Deltakernes fortid som rusmisbrukere og deres eksisterende nettverk innen rusmiljøet bidrar til at deltakerne opplever at de ikke får innpass i boligmarkedet. Deltakerne opplever derfor seg selv som stigmatiserte og som uønskede i boligmarkedet.

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
SAMMENDRAG.....	5
1 INNLEDNING.....	9
1.1 TEMA OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	10
1.2 PROBLEMSTILLING	11
1.3 RAMME FOR BOLIGETABLERING	12
1.4 REFORMUTVIKLING	12
1.5 BOLIGPOLITIKKEN	13
1.6 KRITIKK AV GJENNOMFØRINGEN	14
1.7 BOLIGMODELLER.....	14
1.8 OPPGAVENS AVGRENSNING, BEGREPSBRUK OG LESBARHET	16
2 TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING	18
2.1 FENOMENOLOGI	18
2.2 PIERRE BOURDIEUS SOSIOLOGI.....	20
2.3 SYMBOLSK MAKT	23
2.4 HABITUS OG IDENTITET	25
2.5 FELT OG DET SOSIALE ROM (TILGANG, AVSTAND OG NÆRHET).....	26
3 OVERORDNEDE METODISKE VALG.....	29
3.1 METODISK DESIGN OG ANALYSE.....	29
3.2 GJENNOMFØRING.....	29
3.3 BESKRIVELSER AV UTVALGET	30
3.3.1 <i>Demografi og representativt utvalg</i>	31
3.3.2 <i>Deltakernes posisjon i prosjektet</i>	32
3.3.3 <i>Intervjuguiden</i>	32
3.3.4 <i>Innsamling av data</i>	33
3.3.5 <i>Bruk av digitale medier</i>	33
3.4 OM ANALYSEN	34
3.5 VURDERINGER AV DATAMATERIALETS KVALITET	34
3.5.1 <i>Refleksjon av samtalekonteksten</i>	35
3.5.2 <i>Bredde versus dybde</i>	35
3.6 ETISKE VURDERINGER	36
3.6.1 <i>Sårbare grupper og redusert samtykkekompetanse</i>	36
3.6.2 <i>Informasjon om deltakernes rettigheter</i>	37
4 ANALYSE.....	38

4.1	DRØMMEN	38
4.1.1	<i>Det vi ønsker å få til</i>	42
4.1.2	<i>Oppsummering</i>	44
4.2	KONTEKSTEN.....	44
4.2.1	<i>"Boligkarrierene" og tilknytningen til miljøet</i>	45
4.2.1	<i>Oppsummering</i>	47
4.3	HANDLINGSROMMET	47
4.3.1	<i>Forholdet til kommunen og boligmarkedet</i>	48
4.3.2	<i>Hei! Jeg kommer fra "Sosialen" jeg</i>	49
4.3.3	<i>Ingen LAR – Ingen bolig!</i>	51
4.3.4	<i>Saksbehandlingen</i>	53
4.3.5	<i>Oppsummering</i>	54
5	DISKUSJON	56
5.1	ØNSKER OG BEHOV FOR BOLIGETABLERING	56
5.2	KONTEKSTUELLE FAKTORER	58
5.2.1	<i>Rusidentitet og fortetting av miljøet</i>	59
5.2.2	<i>Negative boligkarrierer</i>	59
5.3	STRUKTURELLE FAKTORER.....	60
5.3.1	<i>Kommunal garanti og det private boligmarkedet</i>	61
5.3.2	<i>Krav om behandling for bolig</i>	61
5.3.3	<i>Alternative saksbehandlingsrutiner</i>	62
5.3.4	<i>Mengde sammensetting av kapitalformer</i>	62
6	KONKLUSJON	64
6.1	EKSKLUDERING ETTER EGET ØNSKE	65
6.1.1	<i>Marginaliserende faktorer i boligmarkedet</i>	66
6.1.2	<i>Oppsummering</i>	68
6.2	HVEM VI ER I ANDRES ØYNE (AVSTAND OG NÆRHET I ROMMET)	68
6.3	AVSLUTTENDE OG MER OVERGRIPENDE KONKLUSJONER.....	71
6.4	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	73
	LITTERATURLISTE	74
	VEDLEGG	77
	VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE FOR MASTEROPPGAVEN: HVORDAN VIL DU BO?.....	77

1 Innledning

Vi tar det som regel for gitt at alle mennesker har et sted å bo. Slik er det imidlertid ikke. En kartlegging foretatt av Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) i 2008 viser at det er 6091 bostedsløse i Norge. Kartleggingen viser at antall bostedsløse har økt med ca 600 siden forrige kartlegging i 2005. Bostedsløse personer har store utfordringer når det gjelder å klare å skaffe seg egen bolig. I den daglige livssituasjonen som bostedsløs er det en krevende øvelse å være aktiv boligsøker, gå på visninger og skaffe depositum. Ikke minst er det en krevende øvelse å skulle overbevise private utleiere at de kan satse på dem som gode leieboere. Det har vært forsket mye om hvordan bostedsløse lever sine liv og om organisering av det boligsosiale arbeidet. Johannessen (2008) har forsket i hvordan bostedsløse lever sitt liv som bostedsløse. Hansen m. fl. (2007) har undersøkt hvordan tidligere bostedsløse opprettholder en stabil boligsituasjon og om erfaringer og virkninger av boligsosiale tiltak. Sandlie & Nordvik (2009) har gjort undersøkelser om hvordan folk faller mellom og utenfor boligsosiale ordninger. Langsether m. fl. (2008) har gjort undersøkelser om organisering av det boligsosiale arbeidet og konsekvenser for valg av ulike måter å organisere dette på.

Denne oppgaven har som hovedmål å finne ut hvordan bostedsløse rusavhengige ønsker å bo og hvordan de selv vurderer sine handlingsrom, i det private utleiemarkedet så vel som når det gjelder kommunale utleieboliger. Ved å stille spørsmål til bostedsløse om deres erfaringer fra tidligere boligkarriere, om hvordan de opplever sine muligheter i boligmarkedet og i tillegg høre om deres boligdrømmer, tar undersøkelsen sikte på å finne ut av dette. En stor andel av bostedsløse personer sliter med rus og rusrelaterte problemer. I miljøet kommer de tett på rus og kriminelle aktiviteter. Rusrelaterte problemer byr på utfordringer for lokale myndigheter, for naboer og lokalsamfunn og ikke minst for de som selv bærer på rusavhengigheten. Spesielt gjelder det for det som rusen trekker med seg av kriminalitet, fortetting av miljøet, uro og politiaksjoner. Om en person har vært heldig og fått seg bolig, så er det andre som ikke har vært like heldige. De som ikke selv har bolig vil oppsøke den som har klart å skaffe seg

bolig. Slik oppstår en fortetting av miljøet, i boligen og rundt boligen, noe som bidrar til at de bostedsløse opplever seg uønsket i lokalmiljøet og i boligmarkedet.

1.1 Tema og forskningsspørsmål

Den boligpolitiske satsningen har som målsetting at alle skal bo godt og trygt (St.meld.nr.23 2003-2004). Det er imidlertid viktige individuelle og strukturelle utfordringer som må løses for å kunne nå målet om bolig til alle. Utfordringer relatert til bostedsløse personer handler ofte om rusrelaterte problemer, noe som drar mye med seg. Dette er utfordringer som kan få store individuelle og samfunnsmessige konsekvenser. Konsekvensene for lokalmiljøet kommer gjerne i form av hva jeg har omtalt som fortetting av miljøet, ved at en rusmisbruker som bosetter seg i lokalmiljøet ofte trekker andre i rusmiljøet med seg. Det oppstår en generell angst og uro i lokalmiljøet for hva slike fortettinger kan føre med seg av bråk, uro, ubehag og mulig kriminalitet. Dette er sosiale problemer som det er av samfunnsmessig interesse å løse. Derfor er det viktig å avdekke strukturelle forhold, som er til hinder for gode løsninger, og gjøre noe med disse.

Bostedsløse personer kan ikke vinne kampen om ressursene alene når de skal opptre som aktører på boligmarkedet. I mangel av ulike ressurser har bostedsløse behov for hjelp fra offentlige myndigheter. De trenger tilgang til nødvendige legitime ressurser som de kan benytte i forhandlingsrelasjon til andre aktører i det private boligmarkedet. Bostedsløse opplever imidlertid seg selv som marginaliserte i lokalmiljøet og vil derfor antagelig være bedre tjent med å få tildelt kommunal bolig. Tilgangene til ressursene skal være der, men type ressurser og måten de distribueres på kan variere fra kommune til kommune. Riksrevisjonen har gjennomført en undersøkelse av ”tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet” (Riksrevisjonen 2007-2008). Denne undersøkelsen viser at en del vanskeligstilte ikke får den hjelpen de trenger på boligmarkedet. Riksrevisjonens undersøkelse, og det faktum at vi har mer enn 6000 bostedsløse, tilsier at det kan være et misforhold mellom tilbudet til de vanskeligstilte i boligmarkedet og de reelle behov som bostedsløse har. Det gjøres mye boligsosialt arbeid for bostedsløse, men er det de rette tingene som blir gjort?

1.2 Problemstilling

Ut fra den foregående diskusjonen har jeg kommet frem til to problemstillinger som kanskje kan gi oss mer kunnskap om dette.

1. **Hvordan ser de bostedsløse for seg ”drømmen om den gode bolig”?**

Hva påvirker drømmen de bostedsløse har om den gode bolig og på hvilken måte påvirkes drømmen?

2. **Hvordan ser de bostedsløse for seg mulighetsrommet for å skaffe seg en god bolig?**

Hva påvirker mulighetsrommet de bostedsløse har for å oppnå drømmen om egen bolig og på hvilken måte påvirkes mulighetsrommet - i forhold til private utleiere og den kommunale boligforvaltningen?

Tilnærmingen til problemstillingene har jeg gjort gjennom et empirisk kvalitativt datamateriale som jeg har innhentet ved å intervjuer bostedsløse personer. Ved hjelp av i hovedsak Bourdieus samfunns-teori kan analysen avdekke kontekstuelle konstruksjoner og strukturelle føringer som kan ha betydning for hvorvidt det gjøres de rette tingene eller ikke i det boligsosiale arbeidet.

For å besvare problemstilling 1 har jeg bedt deltakerne om å fortelle meg sine boligdrømmer. Jeg har bedt deltakerne fortelle meg om sine tidligere boligkarrierer og jeg har bedt dem fortelle meg hvordan livene deres er akkurat nå. Jeg har også spurt hva slags omgivelser de kan tenke seg og hva de tenker omkring det å gli inn i et boligmiljø.

For å besvare problemstilling 2, har jeg spurt om deres boligplaner. Jeg har spurt om de har søkt bolig gjennom kommunen og om de har fått hjelp fra kommunen til å skaffe seg bolig. Jeg har også spurt deltakerne om hvordan de opplever saksbehandlingen på boligsøknader de sender til kommunen. I tillegg har jeg spurt om de har søkt og fått bostøtte og/eller startlån til bolig.

Spørsmålene jeg har stilt de bostedsløse vil være overlappende for begge problemstillingene. For å finne svar på problemstillingene ble det for meg viktig å gå til målgruppen, direkte til de som har skoen på, for å finne ut hvor den trykker. Det er de bostedsløse selv som sitter på

informasjonen om egne behov og drømmer, erfaringer og opplevelser. Gjennom disse spørsmålene har jeg som mål å kunne gå i dybden av fenomenet, for å finne essensen i hva som påvirker deltakernes oppfatning av den gode bolig og hva som påvirker deltakernes oppfatninger av egne muligheter til å skaffe seg en god bolig. Det er altså de bostesløses egne forståelser av virkeligheten som skal undersøkes, hvordan deres drømmer samsvarer med hvordan de selv forstår mulighetsrommet for å skaffe seg bolig, og ikke de objektive mulighetsbetingelsene i seg selv.

1.3 Ramme for boligetablering

For å gjøre en sosiologisk analyse av hvordan de bostedsløse forstår mulighetsrommet de har for å skaffe seg en god bolig, finner jeg det nødvendig å gjøre en kort oppsummering av den historiske utviklingen på det boligpolitiske området. Denne utviklingen, sammen med noen faktaopplysninger om gjennomføringen av boligpolitikken, kan hjelpe oss til å forstå noen av de kreftene som ligger i samfunnets strukturer. Lokale strukturelle føringer kan hemme eller fremme en vellykket boligsatsning. Uten bolig kan ikke mennesker fungere i samfunnet. De vanskeligstilte på boligmarkedet er personer som er avhengige av hjelp og støtte for å etablere seg og beholde en egnet bolig (Riksrevisjonen 2007-2008). Dette gjelder også bostedsløse personer. Bostedsløse personer har behov for hjelp til å skaffe seg bolig, både økonomisk hjelp og oppfølging for å klare å bo. Det faktum at en stor andel av bostedsløse også har rusproblemer fører til særskilte utfordringer på tiltakssiden og for gjennomføringen av boligpolitikken.

1.4 Reformutvikling

Rammeverket for boligpolitikken i Norge har sin bakgrunn i internasjonale menneskerettigheter, reformer, ulike politiske satsninger og strategier. Den store utflyttingen fra institusjoner startet i Norge med HVPU-reformen. Dette var en reform som innebar at psykisk utviklingshemmede ble flyttet ut av institusjonene og inn i egne boliger i sine respektive hjemkommuner. Ideen bak reformen var bedre levekår, integrering og normalisering (NOU 2001:22). Gradvis skulle denne målsettingen komme til å gjelde på flere områder, som for funksjonshemmede og innen psykisk helsevern. Etter HVPU-reformen kom psykiatireformene med (St.meld.nr.25 1996-97) Åpenhet og helhet. Om psykiske lidelser og tjenestetilbudene (Psykiatrimeldingen) og (St.prp.nr.63 1997-98) Opptappingsplanen for psykisk helse (OP). Ansvaret for tjenestelinjen ble overført til kommunene, og område etter område har etter hvert blitt satsningsområder for å bedre kvalitet og sosialt medborgerskap.

Politikken med å overføre viktige velferds- og helseområder til kommunene, innebar et stort og komplisert reformarbeid. I Psykiatrimeldingen la Sosial- og helsedepartementet frem en helhetlig politikk, inkludert boligsiden, for tjenestetilbudene til mennesker med psykiske lidelser (ibid.). Psykiatrimeldingen ble senere fulgt opp av OP, som ga konkrete føringer bl.a. på antall boliger for mennesker med psykiske lidelser som skulle bygges i perioden.

1.5 Boligpolitikken

HVPU-reformen og psykiatrireformene la altså føringer for boligpolitisk satsing på det boligsosiale arbeidet. Boligpolitikken er et for tiden et stort politisk satsningsområde, som et ledd i å utjevne ulikheter innen bl.a. velferd, fattigdom og helse og satsningen målsettes i en rekke offentlige dokumenter.

I (St.meld.nr.23 2003-2004) Om boligpolitikken, som varte fra 2005 til 2007, ble det lansert en nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Den nasjonale strategien ble videreført i heftet ”På vei til egen bolig”, som er et samarbeid mellom fem departementer. Den nasjonale strategien for å forebygge og bekjempe bostedsløshet er bredt politisk forankret og nedfelt i flere politiske dokumenter som (St.meld.nr.23 2003-2004) Boligmeldingen og (St.meld.nr.6 2002-2003) Tiltaksplan mot fattigdom. Fattigdomsmeldinga er videreført senest i (St.prp.nr.1 2008–2009) Handlingsplan mot fattigdom og i Statsbudsjettet for 2011 og har bl.a. som målsetting å forebygge og avskaffe bostedsløshet.

Husbanken er gitt ansvaret for å gjennomføre regjeringens målsettinger innenfor boligsosialt arbeid og skal bl.a. arbeide for at bostedsløse tilbys egnede midlertidige botilbud. Midlertidige botilbud skal imidlertid ikke overskride tre måneder, men skal ses i sammenheng med langsiktige boligløsninger (St.prp.nr.1 2008–2009). Det skal også legges til rette for at bostedsløse skal ha tilgang til de samme husbankordningene som andre grupper og de skal sikres tilgang til samme individuelle vurdering som andre.

Som en oppfølging av den nasjonale boligpolitikken og gjennomføring av det boligsosiale arbeidet har Riksrevisjonen foretatt en undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet (Riksrevisjonen 2007-2008).

1.6 Kritikk av gjennomføringen

”Å ha et sted å bo er grunnleggende for å kunne fungere i dagens samfunn, og bolig er et av fundamentene i den norske velferdspolitikken. Viktigheten av å ha et sted å bo gjenspeiles også i menneskerettighetene der retten til bolig er nedfelt. Visjonen for boligpolitikken i Norge er at "alle skal kunne bo godt og trygt" (Riksrevisjonen 2007-2008).

Riksrevisjonens undersøkelse viser at en del vanskeligstilte, til tross for boligpolitikken visjon, ikke får den hjelpen de trenger. I forbindelse med søknad til kommunen om bolig og tjenester skal rettssikkerheten ivaretas ved forsvarlig saksbehandling og klageadgang. Dette er et av områdene som Riksrevisjonen har kritisert i sin undersøkelse (ibid.). Riksrevisjonen bemerker en del sentrale trekk i boligsosialt arbeid:

- Det er ikke tilstrekkelig oversikt over behovet blant vanskeligstilte
- Det er ikke tilstrekkelig kunnskap om hvilke grupper/hvem som er vanskeligstilte
- De boligsosiale virkemidlene er ikke tilstrekkelig samordnet
- Det er ikke tilstrekkelig utredet hvordan boligsosiale tiltak virker sammen
- Det er store utfordringer når det gjelder standard og bomiljø i kommunale boliger
- Mange kommuner følger ikke forvaltningsloven i behandlingen av søknad om kommunale boliger
- Husbanken har ikke i tilstrekkelig grad lyktes i å veilede kommunene (ibid.).

Det er viktig og alvorlig kritikk Riksrevisjonen gir i sin rapport, og som gir et spisst og tydelig bidrag til å intensivere den kvalitative innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet.

Bostedsløse personer har problemer som krever en ytterligere intensivering av slik innsats, ofte knyttet til behov for bistand i bolig. Vi må derfor lete i strukturene for å se om disse problemområdene lager kaos som forstyrrer for fokuset med å skaffe bolig til bostedsløse. Vi må eksempelvis se på om rusproblemer, som flere bostedsløse personer sliter med, trer i forgrunnen og stenger veien for at deres boligbehov kan løses. Dette kan skape holdninger som forstyrrer bildet og som vender blikket bort fra deres situasjon som bostedsløse.

1.7 Boligmodeller

Boligmeldinga (St.meld.nr.23 2003-2004) opererer med tre modeller som kan lede til at bostedsløse får egen bolig.

- Normaliseringsmodellen samsvarer med den menneskerettslige retten til bolig. I denne modellen kan bostedsløse flytte rett inn i en fast bolig uten at de må bevise at de har boevne.
- Kjedemodellen er en mellomfase mellom livet uten bolig og egen bolig, og type botilbud er avhengig av den enkeltes boevne. Kjedemodellen blir altså en treningsbolig før den bostedsløse skal inn i egen bolig, og er et ledd i en kjede av tiltak. Det sies ikke konkret hva som vil skje dersom den bostedsløse ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser underveis i denne kjeden. Det er imidlertid grunn til å tro at den bostedsløse, i ytterste konsekvens, risikerer å falle ut av tiltaket og igjen stå uten bolig.
- Trappetrinnsmodellen er et hierarkisk system, hvor den bostedsløse må gå igjennom ulike trinn. Bostedsløse må gå trappen i sin boligkarriere, for tilslutt å gjøre seg fortjent til bolig. Målet, eller belønningen, er til syvende og sist en leiekontrakt på en varig bolig. Dersom de bostedsløse ikke overholder sine forpliktelser underveis i boligkarrieren vil de rykke et eller flere trinn ned. Ikke alle vil klare å gå alle trappetrinnene og resultatet vil bli at noen faller helt ut og igjen står uten bolig.

Tabell 1: Modeller for bosetting av folk uten bolig slik den fremstilles i ”Om boligpolitikken” (St.meld.nr.23 2003-2004).

	Normaliseringsmodell	Kjedemodell	Trappetrinnsmodell
Mål	Innflytting i bolig med en gang	Innflytting i egen bolig etter en individuelt tilpasset overgangsfase	Hierarki/trapp av boformer med egen bolig som mål for de som lykkes
Metode	Individuelt tilpasset hjelp og støttetiltak gis etter innflytting i vanlig bolig	Kjede av tiltak i en klart avgrenset overgangsfase, før egen bolig	Differensiert/fingradert system av boformer med hjelpetiltak og sanksjoner
Idégrunnlag	Bostedsløse har samme behov for bolig og (evt.) tjenester som alle andre	En ond sirkel skal brytes gjennom tilvenning til vanlig bolig	Bostedsløse må gradvis opplæres til å bo selvstendig, ikke alle vil klare det

Varigheten av leiekontraktene er et viktig element i kjedemodellen og trappetrinnsmodellen. De bostedsløse får lengre leieperiode jo høyere eller lengre de kommer på trappen eller i kjeden. Problemet med disse to modellene er imidlertid at de inneholder et underliggende krav om fortjenthet. Et krav som ofte stilles for at de bostedsløse skal gjøre seg fortjent til å rykke frem mot bolig er at de underlegger seg behandling for sine rusproblemer (Langsether & Skårberg 2007). Andre og ofte utenforliggende faktorer kan også ødelegge for de bostedsløses progresjon i bolig. Fortetting av miljøet skaper uro og bråk for omgivelsene, som igjen skaper problemer for de som skal gå veien til bolig. Tilknytningen til miljøet er en viktig faktor som ofte fører til at bostedsløse personer ikke klare å leve opp til de kravene som stilles til dem.

1.8 Oppgavens avgrensning, begrepsbruk og lesbarhet

I dette innledningskapittelet har jeg introdusert tema for oppgaven og problemstillingene. Jeg har redegjort for noen sentrale rammer for boligsosialt arbeid og for den historiske utviklingen som har ledet frem til dagens boligpolitiske strategier. Viktig her er å notere seg Riksrevisjonens kritikk av saksbehandlingen og gjennomføringen av det boligsosiale arbeidet. Kritikken peker på at de boligsosiale virkemidlene ikke når frem til de som trenger det. Denne kritikken har vært sentral for mitt prosjekt idet jeg ønsker å finne ut hvordan bostedsløse personer oppfatter sine egne muligheter for tilgang til bolig og for tilgang til ressurser som kan føre til en kvalitativ og vellykket boligetablering. Ressurser vil i denne sammenheng dreie seg om selve boligen, dens fysiske og psykologiske egenskaper, økonomiske midler til boligetablering og ressurser for å møte de bostedsløses særskilte utfordringer. I dette kapittelet har jeg skissert tre sentrale boligmodeller slik de fremstår i (St.meld.nr.23 2003-2004) og som har vært diskutert og utviklet i forhold til boliger for vanskeligstilte. Dette er boligmodeller som er knyttet opp mot å se vanskeligstiltes behov for gode tjenestetilbud i bolig. Jeg vil diskutere disse boligmodellene i relasjon til bolig som et grunnleggende element for menneskers velferd og helse. Hoveddiskusjonen omkring boligmodellene vil skje i forbindelse med analyse og diskusjon.

I kapittel to tar jeg for meg oppgavens teoretiske og analytiske utgangspunkt og perspektiver. Jeg benytter meg av en fenomenologisk tilnærming i analysen og redegjør for denne i teorikapittelet. Som teoretisk rammeverk har jeg lagt hovedvekt på Pierre Bourdieus sosiologi.

Kapittel tre er viser oppgavens overordnede metodiske valg og mine refleksjoner gjennom hele prosessen med oppgaven og hvordan jeg har gått gjennom de ulike fasene i forskningsprosessen. I dette kapitlet redegjør jeg også for egenskaper ved utvalget, datamaterialet og deltakernes kontekstuelle plassering i prosjektet og i samfunnet. Kapitlet reflekterer over prosjektets legitimitet, knyttet opp mot troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet (Thagaard 1998), og redegjør for etiske vurderinger knyttet til gjennomføring av datainnsamling og presentasjon av data. Deler av det som fremgår i kapittel tre om metode, vil være overlappende med teori, analyse og diskusjon og vil bli plukket opp igjen i disse kapitlene.

I kapittel fire vil data analyseres og tolkes med basis i en cross case metode. Det vil si at casene i datamaterialet vil tolkes i relasjon til hverandre.

I kapittel fem vil jeg diskutere mine analytiske tolkninger og funn opp mot problemstillingen, teori og tidligere forskning.

Avslutningsvis vil jeg i kapittel seks presentere sentrale funn som springer ut av datamaterialet og analysen og som det kan være viktig å ta med seg i videre boligsosialt arbeid.

2 Teori og tidligere forskning

Det metodiske og analytiske grunnlaget i denne oppgaven hviler på et fenomenologisk perspektiv i kombinasjon med Bourdieus samfunnsteori. Dette gir en mer refleksiv sosiologi som kan bidra til å synliggjøre de maktstrukturene i samfunnet som påvirker deltakernes handlingsrom. Bourdieus samfunnsteori har som mål å heve fenomenologiens fokus på handling gjennom å bygge bro mellom mening og handling. Objektive strukturer og subjektive konstruksjoner er med på å påvirke hvordan aktører konstruerer mening og skaper sin forståelse av verden. I tillegg må forskeren interessere seg for sin egen rolle (Wilken & Andreassen 2008) som aktør i forskningsprosessen og reflektere over sin egen preforståelse av emnet.

Den symbolske makten internaliseres i aktørene gjennom en preforståelse som påvirker hvordan aktørene handler når de skal løse sine hverdagslige problemer. Aktørens preforståelse av samfunnsstrukturene, kroppsliggjort gjennom det Bourdieu kaller for habitus, hviler på den kunnskap eller kapital som aktørene tilegner seg gjennom livet. Den symbolske makten er således hierarkisk oppbygget og regulerer aktørens muligheter for handling ut fra den totale mengde kapitalformer de bærer med seg. Den symbolske makten er skjult i strukturene. Derfor fremstår den også på en slik måte at ulikheter i muligheter for handling og tildeling av goder reproduseres i samfunnet gjennom aktørens miskjennelse av disse.

Bourdieu advarer også sosiologien ved å peke på at hvis vi ikke har et refleksivt blikk på oss selv i forskningen og vi ikke stiller spørsmål til de maktforholdene som lever i samfunnets strukturer, så vil undertrykkelsene reproducere seg selv.

2.1 Fenomenologi

Som en av to hovedretninger innenfor mikroiinteraksjonismen, er fenomenologien orientert mot mening og hvordan vi skaper en forståelig verden det er mulig å orientere seg i. Mikroiinteraksjonismen kjennetegnes av at aktøren er i fokus og av ansikt til ansikt samhandling. Den handler om å studere

”alle de teknikker, prosedyrer, redskaper, strategier, metoder etc. som aktører gjør bruk av når de på en aktiv og kreativ måte ”konstruerer” og opprettholder en meningsfull og ordnet sosial verden.” (Aakvaag 2008).

Den andre retningen innenfor mikrointeraksjonismen er symbolsk interaksjonisme som er orientert mot handling og opptatt av hvordan vi løser problemer. Begge retningene er imidlertid opptatt av både handling og mening, det er den vekt de legger på det som utgjør forskjellen (ibid.:76).

En fenomenologisk tilnærming til analysen handler på den ene siden om å tematisere de uttalelsene som har fremkommet i intervjuene og å gi en beskrivelse av den handlingen det fortelles om. Deretter handler det om å finne ut og å gi en beskrivelse av hvordan handlingen ble erfart eller opplevd av deltakerne (Postholm 2005). Fenomenologien tar utgangspunkt i folks livsverden og forholdet mellom deres subjektive bevissthet og det sosiale liv (Korsnes 1997). Fenomenologien har ikke som mål å fremstille generaliserende forklaringer på fenomener, men derimot å reflektere og beskrive og å si noe om forholdet mellom individets jeg og de erfarte opplevelsene. Gjennom refleksjon kan vi således beskrive den menneskelige livsverden som et utgangspunkt for å oppdage og å forstå universelle strukturer eller symbolske systemer i samfunnet.

Reflektere betyr å kaste tilbake noe og å gjenspeile noe. Hensikten med å reflektere er den læringsprosess vi foretar når vi tenker over det vi gjør, det vi tenker og det vi har tenkt før. Det handler om å ta et skritt på utsiden og betrakte seg selv og konteksten vi er i eller samhandler i med et kritisk blikk.

”Det du reflekterer omkring skal ha et innhold som skal vurderes og tas stilling til under selve refleksjonsprosessen ved at du tenker grundig og rolig gjennom en handling eller situasjon” (Bie 2007:16).

Vi mennesker antar at vi lever i og deler den samme livsverden. Denne preforståelsen av vår felles livsverden og hvordan vi klassifiserer og ordner denne, gir oss mening fordi det rydder opp i kaos og verden fremstår som forståelig. Vår oppfatning av at vi deler en felles livsverden bygger på vår forståelse av felles kulturell standardisering og felles sosialisering og at vi derfor tolker verden rimelig overlappende (Aakvaag 2008).

2.2 Pierre Bourdieus sosiologi

I Bourdieus prosjekt med å posisjonere seg innenfor de sosiologiske tradisjoner har han også tatt for seg kritikk av fenomenologien. Bourdieu mener sosiologien må bryte med den prekonstruerte måten å oppfatte virkeligheten på fordi det bidrar til å skjule maktforholdene i samfunnet. På den måten legitimeres fremstillingen av fenomenene innenfor ulike samfunnsfelt (Flaatten 2008). Bourdieu mener at fenomenologien ikke i tilstrekkelig grad tar inn over seg de skjulte maktforholdene i samfunnets, det som Bourdieu omtaler som symbolsk makt. Han mener den fenomenologiske intensjonaliteten (Bourdieu bruker uttrykket preforståelse) abstraherer seg bort fra ”erfaringenes sosiale opprinnelse” (Flaatten 2008). Gjennom den fenomenologiske abstraksjonslære mister vi av syne dominansforhold i samfunnet, viktige aspekter av menneskets preforståelse og erkjennelsens rangordning (ibid.), og vi mister verdifull kunnskap om de maktforhold som ligger skjult i strukturene.

Refleksjon over intervjusituasjonen kan vise seg å være et verdifullt supplement i forhold til å skille det som egentlig blir sagt ut fra den kontekst deltakerne befinner seg og det som blir sagt under mulig påvirkning av selve intervjukonteksten.

”Uten å ha blitt enige om situasjonen og tilskrevet hverandre en sosial identitet, kan ikke mennesker samhandle. En samtale mellom mennesker som ikke på noen måte har identifisert hverandre, er en absurditet” (Album 1994:104).

Sosiologien må legge sin egen preforståelse til side i den grad det er mulig eller i det minste være klar over at en slik preforståelse er til stede.

”I empiriske undersøkelser med data fra intervjuer er det vanlig at forskere antar at det respondenter og informanter sier, gir kunnskap om noe som foregår utenfor intervjuet” (Album 1994:105).

Vi kan ikke alltid ta det som blir sagt i intervjuet helt bokstavelig, men vi må være oppmerksomme på at deltakerne kan ha egne oppfatninger av hva forskerens rolle er. I tillegg kan deltakerne også fremstille sine handlinger på en for seg mer fordelaktig måte. Dette er forhold som kan påvirke svarene og således også datamaterialet. Bourdieu retter også en advarende pekefinger mot at forskningen i forhold til dette kan overse hvordan aktører former sine egne meninger og handlinger. Jeg som forsker må i tillegg se på om det er noe i strukturene som påvirker hvordan de handler og ikke handler. Det som kan avgjøre samtalens

styrker og svakheter er vår evne til selvrefleksivitet over det relasjonelle i samtalekonteksten, for således å vie oppmerksomhet til at vi kan foreta tolkninger av andres livsverden med utgangspunkt i vår egen preforståelse av denne.

Bourdieu (Flaatten 2008 p. 97) kobler Durkheims teori om det sosiale, intensjonaliteten i fenomenologien og Cassirers teori om symbolske former. Når Bourdieu gjør dette er det for å få tak i den intensjonaliteten i fenomenologien som ligger utenfor vår bevissthet. Gjennom Cassirers teori om symbolske former, som hos Bourdieu omtales som det politiske perspektivet, får Bourdieu bukt med fenomenologiens abstraksjonslære. Dette er en abstraktaksjonslære som også Cassirer var sterkt uenig i fordi han mente at den i sin ytterste konsekvens ville ”endte opp med å beskrive ingenting” (Flaatten 2008 p.96). Dette, sammen med Durkheims teori om det sosiale, viser at preforståelsen også er påvirket av (i sin ubevisste form) statlige påvirkninger som omgir oss i ulike kontekster. Bourdieu var opptatt av hvorfor mennesker aksepterte undertrykkelse. I følge Bourdieu skyldtes denne aksepten fremveksten av legitime forestillinger.

”Det er de legitime forestillinger knyttet til samfunnsmessig posisjonering, som legger grunnlaget og som utgjør essensen i Bourdieus begrep om symbolsk makt. Denne formen for makt kan bare utøves av dem som utøver dem, og oppleves av dem som er utsatt for den gjennom en miskjennelse som gjør at en bestemt form for intensjonalitet fremstår som legitim. [...] underkjennelsen av intensjonalitetens opphav er kjernen i Bourdieus teori om symbolsk makt. Den prekonstruerte verden er euforisert. Herredømmets makt er tilslørt, og tar dermed ikke form som makt, men som en sosialisert refleks” (Flaatten 2008:95-96).

I tillegg til å være opptatt av den fenomenologiske menneskelige intensjonalitet og de sosiale betingelsene, er Bourdieu opptatt av de symbolske og hierarkiske betingelsene for intensjonaliteten i sin sosiologi. De symbolske formene, som selv er strukturerte, kan vi betrakte som en form for samling av ulike former for abstrakt kunnskap eller kapital, som beherskes og utøves av de som har posisjoner til det, innenfor områder som kunst, religion og språk. Bourdieu omtaler dette også som symbolsk makt, som er ”makt til å konstruere virkeligheten” (Bourdieu 1996:156), og som ”de fremste redskaper for sosial integrasjon” (ibid.). I dette ligger det også at Bourdieu er opptatt av hvorledes sosiale strukturer kan stenge veien for menneskers handlingsrom, noe som fremstår som integrasjonens skyggeside.

Premissene for tilgang til bolig og tjenester for bostedsløse personer, ligger i noen sammenheng utenfor vår bevisste sfære, er kroppsliggjort og dermed legitimert som en hierarkisk ordning. Politiske føringer og samfunnets påvirkning preger således igjen menneskers relasjonelle posisjoner for oppfattelser, refleksjoner og handlinger. Deres handlingsrom avgrenses i forhold til deres posisjon, og ut fra den konteksten de befinner seg i.

Strukturelle føringer som dette inntas som en ubevisst legitimitet, inntil noen stiller spørsmålsteget ved "sannhetens" legitimitet. I følge Flaatten (Flaatten 2008) kommer våre oppfattelser slik sett ikke innenfra og ut, men er preget og formet av det sosiale på en grunnleggende måte. Flaatten beskriver her Bourdieus generalisering av Emilé Durkheims teori om de primitive klassifikasjoner, til å samsvare med gruppens strukturer. Durkheim antyder at disse strukturelle grensene er risset inn i det som Bourdieu vil kalle vår sosiale kropp, med referanse til symbolske krefter som internaliseres i individene, og som gis en hierarkisk legitimitet. Dette fordi det alltid vil være noen der ut som vil reagere hierarkisk hvis vi stiler for høyt.

"Det finnes altså virkelige regler, som selv om de ikke er formulert i skrevne lover, med ganske stor nøyaktighet fastsetter den maksimale levestandarden som ulike kategorier i samfunnet kan tillate seg å strebe etter. (...). På grunn av det sosiale presset har hvert individ i det minste en vag oppfatning av hvor den tillatte grensen går for dets ambisjoner, og de streber ikke utover denne grensen" (Durkheim 1978:133-134).

Noe av det viktigste med Pierre Bourdieus sosiologi, er å bygge bro mellom ulike metoder, for slik å tilstrebe en transparent forskning og unngå reduksjonisme av samfunnets objektive maktstrukturer.

2.3 Symbolsk makt

Pierre Bourdieu innførte begrepet symbolsk makt, fordi han mente at det var en skjevfordeling av goder i det sosiale rom og det sosiale felt (Aakvaag 2008). Symbolsk makt foregår der hvor det synes som det gjøres mye for at de undertrykte skal få lik tilgang til samfunnets goder. Symbolsk makt defineres som:

”makten til å få en bestemt virkelighetsforståelse til å fremstå som objektiv og sann, uten at det er klart for de involverte at det er snakk om en vilkårlig virkelighetsforståelse, samtidig som det heller ikke er klart at alternative virkelighetsforståelser utelukkes” (Wilken & Andreassen 2008:68).

Gjennom å få folk til å tro på bestemte tolkninger om hvordan verden er innrettet som en naturlig tilstand, vil både de som privilegeres av den og de som undertrykkes av tilstanden, gi den legitimitet gjennom det som kalles miskjennelse av maktutøvelse (ibid.).

På den måten reproduseres sosial ulikhet ved at det skapes og vedlikeholdes aksept for ulikheten. Den sosialt skapte ulikheten omskapes til noe naturlig, og derfor reproduseres den. Det stilles ikke spørsmål til legitimiteten av denne naturaliserte praksisen, og det er nettopp det Bourdieu (Bourdieu 1996:71) omtaler som ”Legitimitetens problem”. Det er en historisk utvikling av en naturalisert orden, som ikke byr på noe problem, og det er det at den etablerte ordenen ikke byr på noe problem, som nettopp er problemet, for det stilles ikke spørsmål ved misforholdet mellom retten og praksisen. Det at den etablerte ordenen miskjennes både av de som utøver den og av de som den blir utøvet mot, skjer fordi alle aksepterer bedømmelseskriteriene som objektive. Selv de som praksisen blir utøvet mot ”anvender de dominerendes bedømmelseskriterier i vurderingen av sine egne praksiser” (Wilken & Andreassen 2008:70).

Det har utviklet seg en naturalisert overensstemmelse mellom de objektive strukturene og de kroppsliggjorte strukturene (habitus). Denne naturaliserte overensstemmelsen opprettholder den sosiale orden uten bruk av fysisk makt. Dette er en sosial orden som er innført av Staten og av de som innehar posisjonene til å opprettholde og reproducere denne.

Pierre Bourdieu (1996:75) skriver at:

”Det sosiologiske synet kan ikke overse avstanden mellom den offisielle normen slik den uttrykkes i forvaltningsrett og virkeligheten, forvaltningens praksis, med alle sine forsømmelser av plikten om interessefrihet, [...] alle ”tilsidesettelser”, hvor administrasjonen lukker øynene, alle avvik fra reglene...”

Her tar Bourdieu et oppgjør med misforholdet med ”retten” på den ene siden, og praktiseringen av denne, eller forvaltningspraksis, på den andre siden. Forvaltningsretten gir på den ene siden borgerne visse rettigheter og partsstatus i sine saker, og derav følger også plikter for forvaltningen til å følge opp borgernes rettigheter. Forvaltningspraksis på den andre siden, utvikler sine egne praksiser, for hvem og i hvilke saker denne retten skal gjelde. Slik har det utviklet seg en form for naturlig tilstand, hvor forvaltningsrettens regler for frist til å gi svar, fatte vedtak og gi informasjon om klageadgang ikke gjelder i visse saker, og overfor visse borgere. I Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet, er et av kritikkområdene nettopp det at ”mange kommuner følger ikke forvaltningsloven i behandlingen av søknad om kommunale boliger” (Riksrevisjonen 2007-2008). Kommunen har plikt til å realitetsbehandle søknad om bolig, uten ugrunnet opphold. Det synes imidlertid å være etablert en praksis i enkelte kommuner om ”alternative saksbehandlingsrutiner”, hvor det foretas en forhåndsvurdering før søknadsbehandling for å vurdere om boligsøkere oppfyller krav til å levere inn søknad. Årsaken til manglende realitetsbehandling av deltakernes henvendelse om bolig er ikke kartlagt i denne undersøkelsen. I NOVA rapport 5/07 fremkommer det fakta om at enkelte kommuner benytter seg av alternative saksbehandlingsrutiner:

”Når det gjelder både de minste og de mellomstore kommunene, finner vi altså at mange av dem ikke følger forvaltningslovens regler og alminnelige krav til god forvaltningsskikk, verken i forhold til informasjonsplikten eller når det gjelder kravene om skriftlighet og begrunnelse” (Langsether & Skårberg 2007:40).

De som drar nytte av at tingene er som de er, har ikke sansen for at det stilles spørsmål til rutinene. Denne formen for alternative saksbehandlingsrutiner var et utilsiktet funn i NOVAs undersøkelse, og i spørsmålene til kommunene var det derfor ikke konkret rettet mot en slik praksis.

”Problemet her er at vi burde ha stilt andre spørsmål; spørsmål som hadde fanget opp de ulike praksiser på dette området. Vi vet ikke noe om den reelle forekomsten av denne alternative saksbehandlingen.” (Langsether & Skårberg 2007:52).

De etablerte alternative saksbehandlingsrutinene fremstår som selvfølgelig både for de som drar nytte av dem og de som utsettes for dem, men slik bidrar de også til å reproducere ulikhetene. Zygmunt Bauman og Tim May (2004) sier at så lenge vi er fortrolige med tingenes tilstand og ingen stiller spørsmål til det, så er vi fornøyd så lenge tingene ”er som de er”.

”Ved å undersøke det som er tatt for gitt, kan sosiologien komme til å forstyrre livets bekvemme overbevisninger ved å stille spørsmål som ingen kan huske å ha stilt, og som de med økonomiske interesser i saken ikke engang vil høre. Slike spørsmål gjør det selvinnsyende til en gåte, og det velkjente fremmed. Når de dagligdagse livsformene og de sosiale vilkårene for dem saumfares, viser de seg å være en av mange mulige måter, ikke *den eneste* måten, vi kan leve livet vårt og organisere våre relasjoner på.” (Bauman & May 2004:20)

Ved å kaste lys over og stille spørsmål til den type rutiner i samfunnet som medvirker til at ulikhetene reproduseres, kan vi åpne opp for å se andre muligheter.

2.4 Habitus og identitet

Deltakernes beskrivelser av deres handlinger reflekterer deres forståelse av hva som ligger i det mulighetsrommet de har, gitt deres personlige og ervervede egenskaper, og de sosiale og objektive samfunnsstrukturene. Denne forståelsen er ”filtrert gjennom habitus” (Wilken & Andreassen 2008). Bourdieus habitusbegrep brukes om hvordan kulturell, sosial, og økonomisk kapital sosialiseres og kroppsliggjøres, og slik ligger til grunn for våre praksiser eller handlinger. I habitus ligger de ubevisste disposisjonene for våre hverdagshandlinger, hvor vi ”vet” hva som er rett eller galt, bra eller dårlig, gjennom sosialisering. Særlig barndommens tidligsosialisering er viktig for dannelsen av habitus. Sekundærsosialiseringen innenfor spesielle felt, som eksempelvis utdanning, vil også ha betydning. Hvor stor betydning sekundærsosialiseringen har for habitus er imidlertid knyttet til den kapitalmengde og kapitaldisposisjon en person har med seg fra primærsosialiseringen, og er således knyttet opp til en persons posisjon i det sosiale rom. Bourdieu som i (Wilken & Andreassen 2008) sammenligner også den kroppsliggjorte habitus som en ryggmarkskunnskap. Det sitter i ryggmargen, er et vanlig uttrykk, når vi snakker om noe vi gjør, uten å være helt bevisst at vi

gjør det. Hvordan vi snakker og hvordan vi spiser, synliggjøres som et resultat av sosialiseringen, og naturliggjøres uten at vi tenker over hvordan og hvorfor vi snakker eller spiser akkurat slik.

Graden av sekundærsosialiseringenes forankring i habitus, vil også ha sammenheng med miljøet man har hatt barndommens tidligsosialisering. En person kan ha sin tidligsosialisering fra et middelklassehjem, men gjennom rusen endt opp i gatemiljøet på et tidspunkt i ungdoms- eller voksenalderen. Denne personen vil antagelig kunne reintegrere middelklassens ulike kapitaldisposisjoner i sin habitus, hvis han eller hun velger å bli rehabilitert tilbake til samfunnet. En person som har vokst opp i et miljø uten tilgang til slike ulike kapitaldisposisjoner, vil derimot få betydelig større utfordringer med å mestre en vellykket integrering i samfunnet.

Det er imidlertid mulig å endre disposisjonene i habitus for å tilpasse seg et liv i samfunnet. For å få til en slik endring krever imidlertid tregheten i habitus

”... både en sosial forankring i og en individuell aksept av et nytt sosialt miljø. Og det krever også aksept fra det nye miljøet. Det skjer verken hurtig eller uproblematisk. Men det kan skje” Bourdieu i (Wilken & Andreassen 2008:38).

Når det gjelder personer som oppholder seg i gatemiljøet, så vil de som har en tidligsosialisering utenfor miljøet ha letter for endre sine disposisjoner i habitus enn personer som har gatekapitalen med seg fra tidligsosialiseringen.

2.5 Felt og det sosiale rom (tilgang, avstand og nærhet)

Pierre Bourdieu beskriver det sosiale rommet som reifisert (bestemt av det fysiske/materielle), og at det fremstår slik som det fysiske rommet det er plassert innenfor. Ulike former for goder og tjenester er lokalisert i det fysiske rommet. Fysisk lokaliserte individer og grupper, ”er forsynt med større og mindre sjanser til å tilegne seg disse godene eller tjenestene” (Bourdieu 1996). Det vil være de som innehar de beste posisjonene og som besitter ulike former for kapital, som har størst tilgang på godene og tjenestene i samfunnet, og som dermed også kan ha posisjon til å definere grensene som begrenser individenes handlingsrom. Durkheim knytter individenes ønsker og behov opp mot sitt anomibegrep fra sin forskning om selvmordet. Med anomi sikter Durkheim til en samfunnssituasjon preget av normløshet. I følge Durkheim er menneskenes ønsker og behov grenseløse.

”Om man ser bort fra de kreftene som begrenser dem utenfra, er våre lyster og begjær i seg selv et bunnløst sluk, som intet er i stand til å fylle. Men om det ikke fins ytre krefter som begrenser dem, kan de bare bli en kilde til plager og ubehag” (Durkheim 1978:131)

Individer vil derfor alltid ønske seg en nærhet til personer som besitter ulike former for kapital og ønske seg en avstand til personer som ikke besitter den samme kapital. Dette tilstrebede ønsket om nærhet/avstand i det fysiske rommet, omtaler Bourdieu som ”kampen om rommet” (Bourdieu 1996:155).

”En aktørs posisjon i det sosiale rommet uttrykkes i det stedet i det fysiske rommet denne aktøren er plassert (en som omtales som ”uten tak over hodet” eller ”uten fast bopel” har nesten ikke sosial eksistens)” (Bourdieu 1996 p. 151).

Bostedsløse personer mangler ulike former for kapital i form av legitime ressurser som; penger, utdanning og jobb, og vil derfor stille svakt i forhold til sitt handlingsrom i boligmarkedet og i forhold til tjenesteyting. Det er samfunnet som må sette grenser for menneskers appetitt, og regulere denne med for eksempel hvor mange ektefeller et menneske kan ha, og at det ikke er tillat å drikke på offentlige steder.

”Imidlertid oppstår det tidvis et misforhold mellom den appetitten samfunnet har gitt aktørene og deres muligheter til å realisere eller tilfredsstille den. Tilstanden kalles anomisk når det foreligger et slikt misforhold, og for individet oppleves anomi som en frustrasjonstilstand (”strain”)” (Skog 2006:131).

Miljøet er et sosialt felt, som fremstår utenfor og uforenelig med andre felt. Med det mener jeg at miljøet, som felt, har sine egne feltspesifikke preferanser som kun kan brukes der, og ikke uten videre omsettes til andre felt.

”På gata er kapitalakkumulasjonen feltspesifikk; den kan ikke overføres til andre sosiale felt. Tvert imot vil den da svekke din sosiale posisjon. Kunnskap og kompetanse fra gata kan bare brukes på gata. Når den kroppsliggjøres som habitus og kommer til syne på andre sosiale felt, virker den stigmatiserende og ekskluderende.”(Sandberg 2006 : 82).

Slik legger strukturene i det sosiale rommet premisser for den plassen individene tilegner seg i det fysiske rommet, altså slik som tilgangen på goder og tjenester i samfunnet fordeles. Den

enes frihet til å handle begrenser andres handlefrihet. Handlefriheten kan begrenses av hvordan andre ser på oss, og den kan begrenses på grunn av knapphet på goder. Handlefriheten kan også begrenses av noen som har posisjon til å begrense vår frihet, som igjen gjør oss avhengig av dem. Våre ubevisste disposisjoner for handling for å få tilgang til bolig, ligger i og synliggjøres i vår habitus, og til den posisjon vi inntar i det sosiale rom. Vår handlefrihet er avhengig av vår tilgang til legitime ressurser. På den måten henger frihet og avhengighet sammen, fordi handlefriheten vår begrenses ofte av sosiale strukturer vi ikke har kontroll over. ”For å kunne handle fritt trenger vi mer enn *fri vilje*.” (Bauman & May 2004:29)

For å kunne identifisere muligheter og begrensninger til tilgangene har Erik Olin Wright utviklet et sett med analysekriterier: desirability (hva som er ønskverdig), viability (hva som er mulig) og achievability (hva som er gjennomførbart). Wright forklarer dette slik (fra en av flere forelesninger med Wright ved NTNU høsten 2007); Det som er ønskverdig, er ikke alltid mulig – Det som er mulig, er ikke alltid gjennomførbart. Når det gjelder hva som er mulig og gjennomførbart / ikke gjennomførbart, så handler det om fremtiden, og jeg siterer (min oversettelse) Wright fra forelesningen: ”Hva som er mulig, er relatert til det vi tror er mulig, men det vi tror er mulig henger sammen med, og er relatert til, våre erfaringsbaserte oppfattelser av eget mulighetsrom i tidligere handlinger”. Derfor kan det å legge planer for egne livsprosjekt, som det å skaffe seg bolig, påvirkes av tidligere erfaringer, og om vi tror at noe er mulig. Hvis våre erfaringer tilsier at det å skaffe seg bolig ikke er mulig, så vil også troen på at handlinger rettet mot å oppnå tilgang til bolig også prege vår adferd rettet mot dette. Bostedsløse personer kan da, i sin daglige streben etter å dekke grunnleggende behov, se det som mer rasjonelt å velge alternative veier for handling. Det å ha egen bolig er helt avgjørende for å kunne leve et godt liv.

3 Overordnede metodiske valg

Metodekapittelet er viet mine refleksjoner gjennom hele prosessen med oppgaven. Refleksjonene strekker seg helt fra tanken om å skrive om dette temaet startet, gjennom utviklingen av oppgaven og frem til ferdigstilling av prosjektet. Jeg har altså måttet knytte tanker, samtaler og speilingen av meg selv opp til innholdet i den konteksten jeg har operert i. Gjennom refleksjon over egen rolle har jeg forsøkt å avdekke hvordan jeg har fremstått for deltakerne og om min rolle har påvirket deltakerne gjennom hva jeg har sagt og hvordan jeg har opptrådt. I tillegg har jeg reflektert over om deltakerne hadde andre oppfatninger av min rolle i samtalekontekstene.

3.1 Metodisk design og analyse

Oppgaven er basert på kvalitative individuelle intervjuer av bostedsløse personer. Med utgangspunkt i kvalitativt forskningsdesign ønsket jeg å tilnærme meg en problemstilling rundt deres situasjon som bostedsløse aktører i boligmarkedet. Jeg hadde en antagelse om at bostedsløse møtte ulike strukturelle hindringer på veien til boligmarkedet. Derfor fant jeg det naturlig å ta utgangspunkt i den livsverden hvor bostedsløse gjør sine erfaringer, siden det var deres vei i boligmarkedet jeg ønsket å vite mer om. Ved å spørre de bostedsløse selv om deres opplevelser av mulighetsrommet for bolig, ønsket jeg å oppnå kunnskap om mine antagelser om strukturelle hindringer i samfunnet. En metode innenfor kvalitativ forskning som kan bidra til å finne ut av dette er til dels åpne intervjuer som åpner for at deltakerne kan fortelle sine historier. Gjennom disse historiene har jeg lett etter bekreftelse på det antatte og etter utilsiktede funn. Det siste er kanskje av spesiell interesse, da det kan dukke opp erfaringer hos deltakerne som ikke har vært omtalt tidligere. Som analytiske grep tar jeg utgangspunkt i fenomenologisk dataanalyse, som jeg supplerer opp med analytiske og teoretiske verktøy fra Pierre Bourdieu og Erik Olin Wright i presentasjonen og tolkningen av datamaterialet. Slik vil jeg forsøke å forstå hvordan deltakernes handlinger genereres.

3.2 Gjennomføring

Da jeg hadde valgt tema for oppgaven og besluttet at jeg skulle intervju bostedsløse personer, måtte jeg tenke nøye igjennom hvordan jeg skulle tilnærme meg et utvalg. Det etiske aspektet ble viktig og for meg stod det helt klart at jeg måtte gjøre tilnærmingen på en slik måte at jeg ivaretok de bostedsløses verdighet. Jeg ville derfor helst unngå å invadere personene på deres soveplasser rundt i det offentlige rom. Jeg antok at det å rekruttere

bostedsløse personer til å delta i prosjektet kunne by på problemer. I tillegg ville jeg gjerne at selve intervjuene skulle foregå i verdige former i egnet lokale. Jeg begynte å tenke på ulike organisasjoner som var jevnlig i kontakt med bostedsløse på en eller annen måte. Jeg tok kontakt med Blå Kors og forhørte meg om de hadde anledning til å bistå meg med å skaffe deltakere til mitt prosjekt. Dette stilte Blå Kors seg villig til. Hjelpen Blå Kors har gitt meg har vært både viktig og helt nødvendig. De har lagt forholdene til rette for intervjuene på en god og verdig måte og stilt til disposisjon et eget kontor i bofellesskapet. Blå Kors kjente deltakerne og kunne presentere skrivet fra meg på en respektfull og god måte. Det var viktig for prosjektet at min rolle ble formidlet til deltakerne og forstått av dem. Deltakerne kunne lett oppfatte meg som enda en fra hjelpeapparatet som de ville føle seg forpliktet til å snakke med. En slik avklaring av roller var derfor helt sentral. Det å benytte seg av en tredje aktør er ikke uten videre uproblematisk. Bruk av tredje aktør kan øke faren for at deltakerne gjenkjennes på flere arenaer. Derfor kreves det ytterligere varsomhet for hvordan datamaterialet håndteres og presenteres. Et annet forhold ved å benytte seg av tredje aktør er at tema for intervjuene kan bli diskutert av deltakerne og tredje aktør på forhånd. Da kunne jeg risikere at det ville være tredje aktørs stemme som ble tilført, noe som kunne forringe kvaliteten på datamaterialet. Jeg forsøkte å sikre meg mot dette ved at skrivenes ble levert i lukkede konvolutter til deltakerne og ved at jeg sendte tredje aktør et eget skriv om hva de skulle informere om. Jeg kan allikevel ikke garantere at ikke deltakerne har latt tredje aktør lese deres informasjonsskriv og at dette har blitt diskutert i bofellesskapet på forhånd. Denne risikoen har jeg allikevel måttet ta og har forsøkt å være oppmerksom på dette i min tolkning av datamaterialet.

3.3 Beskrivelser av utvalget

Kriterier for utvalget var at personene skulle være over 18 år og med en representativ aldersspredning. Jeg ønsket å snakke med både kvinner og menn. Jeg ønsket å snakke med personer som reelt stod uten bolig og som i tillegg hadde erfaring over noe tid med å være uten bolig. Ut fra en randsoneproblematikk ønsket jeg at deltakerne tilhørte en kommune eller et område utenfor byen, men som allikevel var bynært. Dette ønsket var begrunnet i at jeg hadde en forestilling om at bostedsløse hadde særskilte utfordringer i boligmarkedet i randsonen i forhold til i byen. Det viste seg imidlertid å bli vanskelig å oppfylle dette kriteriet, samtidig som utvalget allikevel hadde noe erfaring med å bo både i bysentrum og i randsonen. Jeg erfarte også at noen av de kriteriene jeg hadde for utvalget ble en vanskelig utfordring for de som skulle bistå meg med å skaffe deltakere.

3.3.1 Demografi og representativt utvalg

Mitt kriterium om en viss aldersspredning i utvalget ble rimelig bra oppfylt, det lille utvalget tatt i betraktning, med en aldersspredning fra 29 – 49 år. Dette kriteriet er begrunnet i en forestilling om at ulike livsfaser kan ha ulike behov, ønsker, drømmer, erfaringer og opplevelser. Mitt ønske om en forholdsmessig kjønnsfordeling i utvalget kan også sies å være oppfylt. Representativitet i denne sammenheng blir det antagelig vanskelig å argumentere for med et så lite utvalg, men gatemiljøet består av flere menn enn kvinner. Tabellen under viser en skjematisk oversikt over deltakernes demografiske egenskaper.

Tabell 2 Demografisk oversikt over utvalg

Navn	Alder	Erfaring med å bo i randsone	Kjønn
Viktor	40-49	Ja	M
Mette	30-39	Ja	K
Kjell	20-29	Ja	M
Joakim	40-49	Nei	M

Utvalget består av tre menn og en kvinne, og de er i alderen fra 20-årene til slutten av 40-årene. Alle har erfaring med å være uten bolig. Jeg hadde i utgangspunktet ønsket meg mellom 6 – 10 deltakere. Jeg fikk tilbud om at det kunne skaffes flere deltakere fra et rehabiliteringssted i et annet fylke. Jeg vurderte tilbudet, men kom frem til at dette ville komplisere tolkningene. Jeg måtte da trukket inn kommunale strukturelle forskjeller som påvirkningsfaktorer for deltakernes erfaringer i boligmarkedet. Et annet forhold var at deltakerne som kunne skaffes i det andre fylket ikke kunne kalles reelle bostedsløse ut fra kriteriene for utvalg, i og med at de bodde mer permanent på et sted for rehabilitering. Fire deltakere syntes i utgangspunktet lite. Jeg valgte allikevel å avgrense utvalget der fordi jeg er av den oppfatningen at dybden og kvaliteten i det datamaterialet jeg hadde fått var tilfredsstillende.

3.3.2 Deltakernes posisjon i prosjektet

Vanlig omtaleform av utvalgs personer i forskningen er informanter eller respondenter. Jeg har valgt ikke å omtale de bostedsløse som informanter. Det var et valg jeg tok etter et tips fra en ansatt i Blå Kors, etter ønske fra bostedsløse selv. Ordet informant er i gatemiljøet et belastet ord og synonymt med tyster. Jeg har derfor valgt å omtale de bostedsløse jeg har intervjuet for deltakere. For meg er dette også en mer riktig betegnelse, siden de bostedsløse i høyeste grad har vært deltakende i denne oppgaven. Den negative assosieringen som ordet informant har i miljøet, kan gjøre det vanskelig å rekruttere deltakere til forskningsprosjekter. Jeg har derfor valgt å benytte et omtalebegrep som sier noe om deres innsats og posisjon i prosjektet og som ikke har en stigmatiserende effekt.

3.3.3 Intervjuguiden

Jeg utformet en tematisk intervjuguide som inneholdt en delvis strukturert del og en del som var strukturert med helt konkrete spørsmål. Den delvis strukturerte delen hadde fokus på; deltakernes situasjon i dag, boligdrømmen, boligerfaringer og boligplaner. Gjennom den tematiske oppbyggingen i første del av intervjuguiden ønsket jeg å belyse deltakernes egne oppfatninger av mulighetsrommet i boligmarkedet og hvilke forhold som påvirket deres boligdrømmer. Jeg ønsket i størst mulig grad å få deltakernes frie fortellinger, samtidig som det kunne bli nødvendig å trekke samtalen tilbake på sporet dersom den skled for langt ut. For å trekke samtalen tilbake på sporet kan det være en fordel å benytte en semistrukturert intervjuguide, fordi man da kan vise til at man har konkrete spørsmål som skal belyses (Johannessen 2008).

Siste del av intervjuguiden ble utformet med helt konkrete spørsmål om hvordan deltakerne opplevde saksbehandlingen knyttet til deres søknader om kommunal bolig. Her valgte jeg å utforme mer konkrete spørsmål fordi jeg ønsket å sikre et bedre sammenligningsgrunnlag. I tillegg ønsket jeg å se om mine deltakere hadde opplevelser i forhold til kommunens saksbehandlingsrutiner som stemte med funn i Riksrevisjonens undersøkelse (Riksrevisjonen 2007-2008) og funn i NOVA-rapport 5/97 (Langsether & Skårberg 2007).

3.3.4 Innsamling av data

Bofellesskapet hvor jeg møtte mine deltakere var et eldre koselig hus med en hjemmekoselig atmosfære. Jeg oppfattet at det var en god tone mellom beboerne og de ansatte. Av beboerne i bofellesskapet var det noen som bare hadde overnattingsplass og som måtte forlate huset etter frokost. Andre beboere hadde fått døgnplass med kost inkludert. Alle beboerne gikk imidlertid ut på gata etter frokost og ble borte hele dagen, uansett om de hadde døgnplass eller overnattingsplass. Dette gjorde de fordi de hadde behov for å ordne seg med rusmidler.

Første gangen jeg kom til bofellesskapet var det bare den deltakeren jeg skulle samtale og to ansatte som var tilstede. Jeg kom like før middag og vi fikk låne et kontor så vi kunne få snakke uforstyrret. Underveis i intervjuet tok vi en pause slik at deltakeren fikk spist middagen sin. Jeg ble invitert til å sitte ned med dem og vi snakket om løst og fast i en hyggelig tone. Ved min neste intervjuavtale var jeg blitt bedt om å komme tidlig om morgenen for å samtale med to stykker. Dette var det gunstigste tidspunktet fordi det ville være vanskelig å gjøre avtaler med deltakerne etter at de var gått ut på morgenen. Denne dagen hadde jeg fått avtale om å intervju to av beboerne. Før intervjuene startet var det imidlertid en beboer til som ønsket å snakke med meg, så det ble tre enkeltstående intervjuer den formiddagen. Nå hadde jeg til sammen fire individuelle intervjuer.

3.3.5 Bruk av digitale medier

Jeg benyttet digital opptaker under samtalene, og materialet fra intervjuet håndteres og oppbevares på PC i samsvar med retningslinjen, både i forhold til gjengivelse, og i forhold til oppbevaring og distribuering (NESH 2006). I kodingen av datamaterialet har jeg valgt å benytte meg av et tidsavgrenset digitalt analyseverktøy som heter NVivo 8. Valget av et digitalt analyseverktøy som var tidsavgrenset var et økonomisk spørsmål, og førte også til en begrenset bruk av dette. Dataverktøyet var allikevel et nyttig hjelpemiddel i kodingen, fordi jeg fikk anledning til å se datamaterialet på stadig nye måter. Jeg fikk idèer til nye måter å gå i dialog med deltakernes fortellinger i lys av ulike perspektiv og teoretiske verktøy, noe som var nyttig i selve analysen. Jeg ser nå i ettertid at prosjektet kunne vært tjent med å ha benyttet digitalt dataverktøy gjennom hele prosessen. På den annen side opplever jeg at det har vært nyttig å kombinere det digitale og det manuelle arbeidet med datamaterialet, og at denne kombinasjonen åpnet for et analytisk blikk på prosjektet gjennom hele prosessen på ulike måter.

Digitale analyseverktøy har ikke den samme selvfølgelig plassen i kvalitativ som i kvantitativ forskning. Kvalitative digitale analyseverktøy har både sine tilhengere og motstandere, og lisenser til slike verktøy viser seg å være vanskeligere tilgjengelig for studenter ved en del universiteter og høyskoler, enn det kvantitative analyseverktøy er. Det samme gjelder opplæring i slike verktøy. Bruk av kvalitative analyseverktøy og digital opptaker og transkriberingsverktøy blir derfor et kostnadsspørsmål for den enkelte student, heller enn et fritt valg.

3.4 Om analysen

Jeg innhentet mitt datamateriale fra et utvalg av personer som ikke har bolig. Utvalget har jeg rekruttert ved å benytte meg av organisasjonen Blå Kors som en tredje aktør. Under intervjuet benyttet jeg meg av digital opptaker. Opptakene ble etter intervjuet overført til PC. Jeg benyttet meg deretter av et transkriberingsprogram. Jeg har transkribert intervjuene så ordrett jeg kan i utgangspunktet. Deretter har jeg fjernet unødvendig tekst, gjentakelser og "småord" som; mm, hm, ja, osv, der hvor dette ikke har gitt mer mening enn "utfyll" og "bekreftelser" underveis i historien. Jeg har forsøkt ikke å la den reduksjonen gå ut over slike gjentakelser som er der for å få bekreftet at jeg har forstått deltakerens mening rett. Dette har jeg gjort for å få mer helhetlig flyt i deltakernes narrative historier, og for å gjøre teksten mer oversiktlig og søkbar. I denne bearbeidingen av data søker jeg å gå i stadig ny dialog med deltakerne, og jeg har lyttet til intervjuene på nytt underveis for å gjenoppleve dialogene med sin stemning og meningsinnhold. På den måten har jeg hele tiden tilstrebet å gå i dybden av samtalen, og forsøke å forstå meningen fra ulike teoretiske perspektiv (Kvale 1997). Denne meningsprosessen har jeg igjen bearbeidet ved koding av datamaterialet. Fortellingene til deltakerne har jeg stort sett latt være uberørt, bortsett fra å fjerne ting som virker "støyende" i teksten.

3.5 Vurderinger av datamaterialets kvalitet

Troverdighet i kvalitativ forskning betyr å redegjøre for forskningssituasjonen og hvordan den har utviklet seg. I tillegg er det av betydning hvordan relasjonene mellom forsker og deltaker har fungert, og hvordan relasjonene har påvirket den informasjonen forskeren har fått (Thagaard 1998). En måte å etterkomme troverdighetskravet er å reflektere over egen posisjon i forhold til deltakerne i samtalekonteksten, og det kan forekomme relasjonelle påvirkninger av resultatet. I tillegg bør man reflektere over deltakernes oppfatninger

forskerens rolle i konteksten kan ha påvirket svarene forskeren får, og om deltakerne svarer kontekstuellet eller seremonielt, jf pkt. 3.1.1 om refleksjon av samtalekonteksten. Slike forhold kan påvirke svarene og resultatene.

Bekreftbarhet i kvalitativ forskning betyr at forskeren kritisk reflekterer over egne tolkninger, og at resultatene har støtte i annen forskning. Enhver tolkning av datamaterialet skal i prinsippet kunne dokumenteres. I tillegg er det et krav: ”at forskeren – som et ledd i tolkningsprosessen – tilegner seg en forståelse av hvordan informanten opplever sin situasjon” (ibid.:183). Det kan være en utfordring å ballansere den nødvendige nærhet og avstand til forskningstemaet. Det er viktig å tilegne seg god kunnskap om det miljøet eller fenomenet det forskes på, samtidig som en for stor identifisering med dette kan være en ulempe.

3.5.1 Refleksjon av samtalekonteksten

Jeg har tilstrebet å ha et sideblikk på selve samtalekonteksten ved å reflektere over min rolle som lytter og mulig påvirker. Jeg har også tilstrebet refleksjon omkring hvilken rolle deltakerne oppfattet at jeg hadde i forhold til dem i situasjonen og om svarene kan være preget av deltakernes seremonielle innslag omkring selvet (Album 1994). Dette siste er det lett å overse fordi det er vanskelig å skille substansielle innslag fra det seremonielle. Av respekt for de bostedsløse deltakerne og deres spesielle situasjon er det allikevel viktig å forstå at de, som alle andre, ønsker å verne om sin identitet samtidig som de ønsker å bidra med informasjon. I følge Bourdieu vil vår habitus være med på å prege hvordan vi ser på deltakernes habitus, som igjen kan påvirke hvordan vi vurderer deltakernes posisjon i samfunnet så vel som i selve intervjukonteksten.

3.5.2 Bredde versus dybde

Etter å ha transkribert og kodet datamaterialet, har jeg gått i ny diskusjon med deltakerne gjennom det transkriberte materialet og lyttet til opptakene på nytt. Jeg er av den oppfatningen at funnene i datamaterialet har tilstrekkelig dybde til at de kan kontrolleres opp mot teori og annen forskning. Min oppfatning er at deltakernes fortellinger om hvordan de opplever sine mulighetsrom i boligmarkedet inneholder funn som kan føre til ytterligere kunnskap for vellykket boligsosialt arbeide i kommunene. Et større utvalg i samme kommune ville antagelig styrket oppgavens bekreftbarhet. På den annen side kunne et større utvalg, hvor det måtte tas hensyn kommunale variasjoner i deltakernes opplevelser, ført til at vi hadde

mistet verdifull informasjon i dybden av materialet. I mitt datamateriale har deltakernes erfaringer og opplevelser i boligmarkedet vært tildels sammenfallende, noe jeg mener styrker bekreftbarheten til tross for et lite utvalg. Der hvor det er variasjoner i utvalget, mener jeg at dette kan forklares sosiologisk

3.6 Ethiske vurderinger

Utvalget er lite, og kommer fra et lite og utsatt miljø. Faren for gjenkjenning av deltakerne er derfor til stede. I og med at intervjuene har åpnet for at deltakerne forteller fritt, foreligger det alltid en mulighet for fortellingene inneholder informasjon som kan spores tilbake til deltakerne. For å unngå en slik identifisering har jeg derfor fjernet slik informasjon fra sitatene, eller fremstilt informasjonen på en slik måte at det ikke kan spores tilbake til deltakeren. Jeg kan ikke se at jeg har mistet verdifull informasjon ved å vise aktsomhet i den sammenheng. Jeg har forsøkt å ta slik informasjon med i generelle diskusjoner på en slik måte at dette ikke kan spores tilbake til deltakerne (NESH 2006). Jeg har i stedet benyttet annen litteratur som utgangspunkt for å løfte slike funn opp til generell diskusjon. Jeg har gitt deltakerne fiktive navn i oppgaven. Med bare fire deltakere har jeg ikke hatt behov for å oppbevare deres personalia digitalt. Det fiktive navnet til den enkelte deltaker følger etter sitatene. Alle stedsnavn er fjernet i materialet og vil stå oppført slik: (...) for lokale stedsnavn, eller som ("utlandet" eller "annet sted i landet") der hvor det nevnes steder som ikke er lokalt. Før jeg kunne gå i gang med intervjuer måtte jeg melde prosjektet inn for Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Jeg meldte inn et prosjekt hvor jeg skulle intervjuer bostedsløse personer med rusproblemer. NSD vurderte mitt utvalg til å tilhøre en gruppe som ble regnet å ha redusert samtykkekompetanse, og at opplysningene som skulle registreres derfor ble vurdert til å være sensitive. Jeg tok dette til etterretning, selv om jeg mener det er feil å tillegge deltakerne, som gruppe, å ha redusert samtykkekompetanse på generelt grunnlag. Prosjektet er godkjent av NSD.

3.6.1 Sårbare grupper og redusert samtykkekompetanse

Når det gjelder rusmisbrukere som sårbar gruppe sier forskningsetiske komiteer at det er enkelte forskningsetiske problemstillinger som blir særlig utfordrende (Høyen 2009). Når det gjelder personer med rusproblemer så vil utfordringene være i forhold til om de er under sterk påvirkning av rusmidler under intervjuet. Dette vil føre til at de der og da har redusert samtykkekompetanse, selv om de i utgangspunktet er fullt kompetente til å ivareta egne interesser. Jeg registrerte ikke at deltakerne var under påvirkning av rusmidler på en slik måte

at deres samtykkekompetanse var nedsatt. Deltakerne var våkne og reflekterte under intervjuene, og de svarte greit på spørsmålene. En av deltakerne hadde behov for pause, men jeg relaterer det til intervjuet kolliderte med middagen i kollektivet. Vi tok en pause så han fikk spist middag, og intervjuet fortsatt greit etterpå. De andre tre intervjuet jeg fortløpende etter frokost, og ingen hadde behov for pause. Et annet forhold knyttet til redusert samtykkekompetanse kan være om det i løpet av intervjuet kommer frem informasjon om ulovligheter knyttet til rusmisbruk. Slik informasjon kan føre til vanskeligheter for deltakerne hvis de blir identifisert. Bortsett fra alkohol er alle andre rusmidler og omsetning av rusmidler ulovlig. Når det gjelder mulig informasjon om ulovlige aktiviteter har jeg hatt spesielt fokus på dette i analysen av datamaterialet. Den type informasjon er blitt diskutert på en slik måte at det ikke kan spores tilbake til deltakerne eller andre i deres bekjentskapskrets. Prosjektet handler ikke i utgangspunktet om rus og rusmisbrukere, men om bostedsløse personer som aktører i boligmarkedet. Deres rusrelaterte problemer trekkes inn sekundært ved at denne type problemer kan vanskeliggjøre deres muligheter i boligmarkedet.

3.6.2 Informasjon om deltakernes rettigheter

Forut for intervjuet fikk deltakerne utdelt et skriv med informasjon om prosjektet og deres rettigheter, vedlagt et samtykkeskriv. Jeg hadde i forkant sendt informasjonsskrivene i lukkede konvolutter til kontaktpersonen, for utdeling til de av de bostedsløse som vurderte å delta. Jeg startet allikevel hver samtale med å gjennomgå informasjonsskrivet muntlig, for å sikre at deltakerne hadde forstått sine rettigheter i prosjektet. Spesielt informerte jeg om at deltakelsen var frivillig og at de når som helst frem til oppgaven var ferdigstilt hadde anledning til å trekke seg. Alle deltakerne har skrevet under på samtykkeerklæringen.

4 Analyse

Denne analysen hviler på deltakernes forståelse av sin livsverden. Ved hjelp av en fenomenologisk dataanalyse er hensikten å indukere denne førstehåndsforståelsen frem til meningsdannelse av struktur og essens. I følge Postholm (2005), er det å finne den sentrale underliggende mening av deltakerens opplevelse av fenomenet i fokus, det som er fenomenologiens hensikt. Som verktøy for slik meningsdannelse benyttes i hovedsak analytiske og teoretiske begrep hentet fra Pierre Bourdieus samfunnsteori.

For å finne meningsforklaringer i menneskers handlinger må man se både til hva som former deres ønsker gjennom sosialisering, og til hvordan personen opplever sine muligheter i lys av den kontekst de befinner seg i. Ole Jørgen Skog (2006:103) skriver om dette: "Ønsker springer bl.a. ut av egenskaper ved personer, og oppfatninger er mentale representasjoner av kontekst".

Analysen er delt opp i tre hoveddeler. Drømmen handler om deltakernes boligdrømmer og hvilke faktorer som påvirker drømmene. Konteksten handler om deltakernes livsverden slik den fremstår nå. Deltakerne har en nær tilknytning til miljøet, de lever i et midlertidig bofellesskap, og de må ut i samfunnet og søke på bolig. Handlingsrommet er der hvor deltakerne skal opptre som aktører i det private boligmarkedet. For å være reelle aktører må de ha med seg legitime ressurser inn i handlingsrommet. Handlingsrommet er også den tilgangen som deltakerne har til tjenester og goder i kommunen. Det kan være kommunal bolig, eller økonomiske midler til å skaffe seg privat bolig.

Analysen tar sikte på å finne ut om det foreligger kontekstuelle utfordringer og strukturelle betingelser som hemmer eller fremmer deltakernes muligheter for tilgang til ressurser og bolig.

4.1 Drømmen

Durkheim (1978) er opptatt av at samtidig som samfunnet har påført individene en appetitt som gjør deres behov og ønsker grenseløse, så lager også samfunnet grenser gjennom hierarkiske strukturer for hva mennesker kan tillate seg å drømme om. I denne delen presenteres deltakernes boligdrømmer. Gjennom disse drømmene løftes det opp noen sentrale behov og ønsker som deltakerne har. I tillegg vil oppgaven også ta for seg hvordan objektive strukturer, kontekstuelle utfordringer og subjektivistiske konstruksjoner skaper grenser for

hva deltakerne våger å drømme om. Samtidig er det akkurat disse utfordringene som skaper de samme behovene og ønskene som løftes opp gjennom drømmene.

I Joakims boligdrøm kan vi se et behov for å distansere seg fra samfunnet.

Nei..., altså..., jeg har jo en drøm jeg som alle andre sikkert, det, he, jeg ser jo da for meg den lille... lille... røde huset på landet jeg da, he he. Å kunne bo for meg sjøl, og ha noe å drive på med der jeg bor. Ikke, ikke måtte bo i et fellesthus med 8 - 10 andre narkomane, det er helt umulig. Men jeg ser for meg å kunne bo for meg sjøl, helt, helt uavhengig av andre mennesker rundt meg, for... (Joakim).

Det neste sitatet handler om hvordan deltakeren rent umiddelbart uttrykker hva som begrenser han i forhold til å integreres i samfunnet.

Du vet jeg har, mitt liv er prega av så mye rus, og sorg, for å si det sånn da, at jeg, jeg er såpass gammel nå, at for meg å bli integrert i et sånt lite lokalsamfunn, det kan by på lite granne komplikasjoner, [...] Så jeg vil komme på en helt ny plass hvor ingen vet hvem jeg er for å si det sånn, så de ikke behøver å vite min bakgrunn, [...] hvor det er opp til meg sjøl å utlevere hva jeg vil, og ikke andre skal få... Folk snakker så mye, og det ikke folk vil vite det legger dem til sjøl, og det kan by på problemer, så jeg ville vært en del av det lokalsamfunnet da, for å si det sånn. Å kunne få vært i fred. Jeg ville ikke vært... men værre på hils, det er helt greit. (Joakim).

Hvis vi starter med den beskrivelse Joakim gir, så ser vi hvordan han forstår sin situasjon, sett i lys av det livet han lever. Joakim trekker frem flere faktorer som antagelig har innvirkning på hans boligdrøm. Han forteller om et langt liv med rus, som har pågått så lenge at det vil følge med han uansett hvor han bor. Bevisst eller ubevisst så kjenner Joakim de sosiale betingelsene for å bli integrert i samfunnet. Han kjenner til folkesnakk, og de konsekvensene dette får for han på slike steder. Han er klar over hva hans tilknytning til rusmiljøet kan føre med seg av uro i nabolaget. Joakim ser imidlertid også at ved å fortsette å leve som han gjør i dag i rusmiljøet, og i et kollektiv med flere andre rusmisbrukere, så reduseres hans muligheter til å kunne bli rusfri.

Joakims har en integrert forståelse av hvordan hans personlige egenskaper, kontekstuelle utfordringer, og de sosiale betingelsene for integrering, påvirker hans muligheter i boligmarkedet. Denne forståelsen ligger til grunn når han helt spontant uttrykker sin boligdrøm, og forståelsen bygger på hans erfaringer med å oppleve seg uønsket og

stigmatisert i samfunnet. Han har gjentatte erfaringer med å bli kastet ut av bolig på grunn av rus, og på grunn av at hans tilknytning til miljøet tiltrekker seg individer som er uønsket og som skaper uro i nabolaget. Derfor anser han at en integrering for han i nabolaget er umulig.

Kjell er opptatt av det praktiske i sin boligdrøm.

Nei altså, det spiller ikke noen rolle hvordan leiligheten ser ut for meg altså, den kan bare ha en 30 kvm å bo på, men altså skal du ha kvalitet så er det greit å ha litt å bevege seg på da, du kan liksom ha en 60 kvm, det holder i massevis til å bevege seg på (Kjell).

Samtidig ser denne deltakeren at det også er utfordringer knyttet til å ha egen bolig. Og ved senere spørsmål om boligens beliggenhet, sier også han at det kan bli problematisk å bo for sentralt.

Men når du har egen leilighet, så må du passe på liksom ikke å få... for mye folk som ruser seg. Ruser du deg samtidig når du har en leilighet, så blir det vanskelig å kunne holde den ved like, på grunn av at de kommer innom hver dag og ruser seg, kommer til deg og ruser seg. For det om de ikke har egen leilighet, så kommer de til deg, ikke sant?(Kjell).

Som de øvrige deltakerne har også Kjell et realistisk forhold til hvordan hans rusproblemer, og tilknytning til miljøet, skaper problemer for han. Når jeg spør Kjell om hans boligdrøm, blir han usikker. Dette spørsmålet hadde han ikke hadde forventet, og han bruker litt tid til å tenke seg om. Kjells boligdrøm handlet om, i motsetning til Joakims, boligens fysiske kvaliteter og størrelse, mer enn at han ga uttrykk om ønsker for sitt eget liv. Kjell forteller her om hvor vanskelig det er å fri seg fra båndene til miljøet. Han har erfaringer med hvordan miljøet følger etter og forventer å bli sluppet inn. Han har også erfaringer med hvor lett det er å miste boligen igjen.

Boligdrømmen til Mette handler om trygghet, mer enn et fysisk sted eller å isolere seg.

Jeg har egentlig ikke noen drøm. Det er bare det å ha et sted som er mitt, som jeg kan føle meg trygg i. [...]Ja, det er rett og slett trygghet det dreier seg om. Eh... ja det er, eh... at jeg har en lås på døra, som jeg kan bare lukke igjen og være for meg sjøl om kveldene (Mette).

Mette føler et stort behov for å beskytte seg.

Da er det kanskje ikke, ja... folk som man burde hatt inn da, ja... de stjæler og... ja, så blir det mye kriminalitet blant miljøet da, det følger jo automatisk med. Det er jo det det går ut på egentlig, hele dagen, å skaffe nok dop, eller ja... (Mette).

Tryggheten til deltakerne er truet, både i miljøet og i samfunnet. I miljøet er tryggheten truet på grunn av rus, kriminalitet og mangel på fysisk skjerming. I samfunnet er tryggheten truet på grunn av stigmatisering og ekskludering. Mette opplever at det å ikke ha et sted hvor hun kan låse døra bak seg for å beskytte seg og sitt er en viktig faktor i hennes boligdrøm.

Som kvinne i miljøet kan Mette være mer sårbar enn menn. Det kan imidlertid avhenge av hennes måte å gjøre maskulinitet på (Sandberg 2006). Jeg har ikke kunnet tolke Mette dit hen at hun har andre praksiser enn menn når hun oppholder seg i miljøet, eller at hun noen måte settes utenfor miljøet. Allikevel aner det meg at Mette drømmer har et noe annet fokus enn de mannlige deltakerne. Kanskje er det fordi hun er kvinne. Kanskje er det fordi hun har en annen bakgrunn.

Viktor har ingen tro på at hans boligdrøm er oppnåelig her i Norge. Han har uttallige erfaringer gjennom flere år, som forteller han at dette ikke er mulig.

Den gode boligen - den er i hvertfall ikke i Norge. [...] Nei - jeg har tenkt på å kjøpe hus i Sverige noen ganger - det har jeg vært inne på tanken på. jeg er jo uføretrygda, ikke sant? For i Sverige så får jeg nytt personnummer, jeg får, eh... jeg får en ny sjanse på alt mulig liksom [...] Her hjemme, liksom... jeg finner meg ikke til rette her i det hele tatt. [...] jeg føler at, hvis jeg blir i denne byen her så klarer jeg ikke å komme videre, ikke sant? (Viktor).

Viktor føler veldig på stigmatiseringen og hensynet til sønnen sin som bor i byen. Viktor gir mer enn noen av de andre uttrykk for at dette er problematisk. Han er den av deltakerne som har flest negative boligkarrierer og er antagelig den av deltakerne som har lengst "karriere" i miljøet også. Han er også den eneste av deltakerne som har barn boende i byen.

Jeg har jo gått sånn hele livet jeg, og så har jeg hatt 6 - 7 leiligheter, det har jo bare vært korte leieforhold, ikke sant, jeg har bodd på sofaer rundt hos folk, kamerater, trappeopp ganger, tatt meg inn i kommunale bygg, på golv - over alt, ikke sant, eh... og så har jeg tatt inn her sånn på kveldene hvis de har plass. [...] Ja, å kunne tatt av den "ryggsekken", med alt det gamle og negative. Jeg føler at folk kikker, og smiler, og

peker, og alt sånt noe - uansett hva jeg gjør. Så føler jeg det sånn, men kanskje ikke det er tilfelle i det hele tatt. [...] Ja, og... da er det ikke noe alright å gå rundt sånn... jeg synes ikke det, jeg liker ikke å gå rundt i sentrum her for eksempel, på grunn av guttungen og sånn... (Viktor).

Han vet av erfaring at han ikke er ønsket i et nabolag. I Viktors drøm, kan han derfor ikke komme langt nok bort. Han vet også at økonomien ikke strekker til, fordi det meste av trygden går til rusmidler.

4.1.1 Det vi ønsker å få til...

Erik Olin Wright (2007) er opptatt av at mennesker skal ha mulighet til å kunne leve et fullverdig liv (a flourishing life). Det er imidlertid slik at for å kunne ha likemuligheter til å leve et fullverdig liv så må vi ha tilgang til de samme tingene, og for å kunne blomstre må man ha noe kvalitetsmessig innhold i livet (ibid.). Vår bolig er vårt arnested for våre muligheter for selvrealisering og til å kunne leve ut de høyeste intensjoner for oss selv. Hva skal til for at mennesker skal kunne utfolde seg i hobbyer og fritidsaktiviteter, få en jobb, eller sosialisere med andre? Bourdieu (1996) er opptatt av kampen om rommet, og sier at mennesker har større eller mindre sjanse til å tilegne seg goder og tjenester. Tilgangen til et fullverdig liv i samhandling med andre vil være avhengig av habitus, som er kroppens inskripsjon av personens samlede ressurser.

Joakim ser for seg, at hvis han bare hadde en bolig kunne han oppnå en bedre livskvalitet.

[...]jeg er innmari glad i dyr vet du, ja jeg kunne fått meg en hund og [...] ja, og kunne sysselsette meg med... jeg er innmari glad i naturen da. Ja, det er vanskelig, jeg liker meg jo veldig godt nede med sjøen jeg, det... fiske og... ja, i det hele tatt, jeg er veldig glad i naturen. (Joakim).

I datamaterialet fra intervjuet med Joakim mangler jeg informasjon om hans oppvekst. Siden Joakim er så opptatt av natur og fiske antar jeg at den type aktiviteter er noe han har erfaring med. Fokuset på natur og fiske har en sentral plass i hans boligdrøm. Dette fokuset kan tyde på at Joakim bærer med seg en kulturell kapital som ikke stammer fra gatemiljøet. Tilværelsen som bostedsløs stenger for Joakims muligheter for å leve ut sine interesser for naturen og friluftsliv.

Kjell har et ønske om å ha et sted å bo hvor han kan drive med data.

Ja, altså, jeg tenker jo data, jeg har data som hobby jeg, så jeg bruker veldig mye data, det er jo det jeg driver med, så daglige gjøremål må du jo gjøre uansett, når du har en leilighet. Vaske, og... du må jo stelle leiligheten når du har den liksom (Kjell).

I tillegg forteller Kjell at han har kontakt med familien sin, så han har et sosialt liv der.

Mette har et noe annet fokus på hva hun kan få til i bolig, enn de andre deltakerne. Hun ønsker å bo sentralt og ser at en jobb kan gi henne trygghet fra miljøet. I tillegg har Mette venner som ikke har tilhørighet i miljøet og hun savner mer av den kontakten.

Ja, hva tenker jeg da. Jeg... kanskje hvis jeg får en jobb, ikke sant? Da er det mye lettere, da er jeg 8 timer ute av den leiligheten... [...] Altså, det hadde vært en mulighet for meg, for da har de andre som er hjemme isteden. Det kunne gitt meg den tryggheten jeg trenger, på grunn av at jeg er 8 timer ute i jobb. Det er et motsatt miljø vil jeg si, i forhold, og da tror jeg det skulle gått bra. [...]altså jeg har fremdeles kontakter som ikke er i miljøet. Eh. det er også noe jeg setter veldig stor pris på, for at..., det blir et helt annet språk, det blir et helt annet liv. Jeg har ikke kontakt med de hver dag, men... jeg har fremdeles kontakt med de. Så, om jeg bare kan gå dit og drikke kaffe liksom, i stedet for å gå rundt å drikke øl, for det blir to ting man lever... (Mette).

Mette har hatt en oppvekst og voksenliv utenfor miljøet. Hun bærer i utgangspunktet med seg tilstrekkelige ressurser gjennom oppveksten til å se at jobben er inngangsporten til et fullverdig sosialt liv. En jobb vil gi henne en posisjon i samfunnet, noe som er viktig for hennes relasjonsbygging og identitet. I utlandet jobbet Mette i en familiebedrift. Hun har også hatt jobb her i Norge etter at hun flyttet tilbake hit, men så startet ting å gå galt av ulike årsaker. Mette har også en yrkesutdannelse. Hun kunne tenke seg å gå på kurs/skole for å friske opp utdannelsen. Mette er veldig opptatt av å få seg jobb, men for å få jobb trenger hun bolig.

Selv om Viktor har vanskelig for å se at det er mulig å skaffe seg en bolig her i Norge, ønsker han innerst inne at han kunne fått muligheten til å etablere seg med kjæresten.

Jeg ønsker en egen bolig, med kjæresten min da, på en måte... [...] bo sammen med dama, ja, dama, på en måte, jeg kan jo ikke annet enn det, og eventuelt da ha muligheten til å kunne ha besøk av familie og kontakt med dem, ikke sant? noe stabilt som... (Viktor).

Vi tenker sjelden over at det kan by på problemer å etablere seg i bolig sammen med kjæresten og å kunne ha besøk av familien. Viktor forteller at han ikke fikk ha besøk av sønnen sin i et kommunalt hybelhus han tidligere har bodd i en periode. Han fikk imidlertid ha besøk av andre mellom kl. 1200 og 1600. Viktor snakket mye om behovet for å være mer tilstede for sønnen, som selv har det vanskelig.

4.1.2 Oppsummering

I dette kapittelet har vi hørt deltakerne gi uttrykk for sine boligdrømmer og hva de gjerne ville få til dersom boligdrømmen gikk i oppfyllelse. Vi har sett at deltakerne ønsker seg et hjem hvor de kan ha et privatliv. Vi har også sett at en bolig er viktig for deltakerne for å kunne fylle livene sine med et kvalitativt innhold som sosialt samvær, jobb, etablere seg med familien, drive med hobbyer og aktiviteter i naturen. Denne delen av boligdrømmene syntes kvalitetsmessig ikke så ulik det de fleste andre fyller sine hjem med i hverdagen. Det vil imidlertid være umulig å fylle livet sitt med slike kvaliteter uten å ha egen bolig.

Deltakerne har i dette kapittelet også gitt uttrykk for en annen skyggeside som leder dem til de boligdrømmene som er presentert her. Alle mennesker har behov for å føle seg trygge. Boligen er det viktigste i våre liv for å dekke våre trygghetsbehov. De fleste av oss tar imidlertid hjemmet og tryggheten som en selvfølge og tenker ikke så mye over at det for noen kan være annerledes.

For deltakerne står tryggheten i fokus. Tryggheten og friheten fra noe. Boligdrømmene er påvirket av behovet for å skjerme seg og sitt fra kriminelle handlinger og påtrykk fra miljøet. I tillegg er boligdrømmene påvirket av behovet for å ha et sted for seg selv, og hvor de kan fylle dagene med et innhold de ikke har anledning til å gjøre i en tilværelse som bostedsløse. Sist, men ikke minst, er boligdrømmene påvirket av et behov for å skjerme seg fra marginalisering og samfunnets dom over dem.

4.2 Konteksten

Bourdieu (1996:151) skriver at: "En aktørs posisjon i det sosiale rommet uttrykkes i det stedet i det fysiske rommet denne aktøren er plassert". Sagt på en annen måte; De ressursene (totale sammensetning av kapitalformene) en aktør disponerer og som uttrykkes i aktørens habitus, vil være avgjørende for hvilken plass aktøren kan tilegne seg i samfunnets hierarkiske sosiale struktur. Aktørens habitus vil således også avgjøre dennes muligheter for tilgang til det sosiale

rommets (samfunnets) goder og tjenester. En bostedsløs person, som bærer gatekapitalen i sin habitus, vil således oppleve seg stigmatisert og uønsket i samfunnet, og vil antagelig også være det. Som aktør, vil den bostedsløse således ha svært små sjanser til å innta en forhandlingsposisjon i boligmarkedet. Samtidig kan den samme aktøren ha en sterk posisjon i det feltspesifikke gatemiljøet fordi de samme ressursene, som er uønsket i samfunnet, kan være høyt verdsatt i gatemiljøet.

4.2.1 ”Boligkarrierene” og tilknytningen til miljøet

Deltakerne forteller også at det hviler et lojalitetsaspekt i den tilknytningen de har til miljøet og som de føler seg bundet av. ”En god kamerats leilighet og lommebok blir langt på vei betraktet som felleseie” (Smith-Solbakken & Tunglund 1997:111). Lojalitetsfølelsen i miljøet og forventninger om at de må yte noe tilbake, hviler tungt over deltakerne.

Joakim forteller her om at han ble kastet ut av en kommunal leilighet på grunn av trafikk fra folk i miljøet.

Ja, jeg kan fortelle det atte... jeg har bodd to plasser er i (...) som jeg har leid sjøl da. Så første plassen fikk jeg kommunal bolig ute på (...), der blei jeg hivi ut etter, ja, 5 måneder. Ikke på grunn av det at det var bråk i leiligheten eller noe som helst, men at det var trafikk på døra mi, og det var at de jeg leide hos da, så flere narkomane på utsiden av døra mi, ut i veiene som går rundt på kryss og tvers oppi der. Jeg blei ikke hivi ut på grunn av meg, eller bråk, men på grunn av trafikk av andre narkomane. Det var den grunnen. (Joakim).

Kjell fortalte også sin historie om utkastelse, som var ganske synonym med Joakims. Den blir derfor ikke gjengitt her. Forskjellen på historiene er at Kjell ble kastet ut av en leilighet han leide privat. Både Joakim og Kjell har erfart hvor kort veien er til utkastelse, og hvor vanskelig det er å etablere seg i egen bolig så lenge de har denne tilhørigheten. I tillegg til at kontakten med miljøet ødelegger for boligetablering, er også økonomien til deltakerne en utfordring.

Viktor har også hatt en kommunal bolig. Han ble kastet ut av denne fordi han ikke kunne betale husleien.

Så, jeg hadde ikke betalt husleia på tre måneder, men, det var tre måneder på begynnelsen av høsten som jeg ikke hadde fått betalt husleia, så fikk jeg utkastelsesordre, og så... blei jeg bare boendes der, så kom det en svær plakat på døra mi... (Viktor).

Viktor forteller i tillegg om at kontakten med miljøet skaper problemer for han.

... men så har jeg den svakhet at jeg ikke klarer å la vær å si nei til folk når de kommer på døra, så jeg slepper jo folk inn. Siden jeg har fått lov til å overnatte på sofa, så må jeg jo la folk få overnatte hos meg da, så da blir det jo nesten... ja... det er jo sjølødeleggende, det sier seg jo sjøl. Til slutt så er du (...?), så da ryker jeg ut igjen. (Viktor).

Viktor beskriver her hvor vanskelig det er for han å bo sentralt fordi han har den svakhet at han ikke kan si nei til folk. Han beskriver et lojalitetsaspekt hvor det forventes gjenytelse for en hjelp han selv har mottatt fra folk i miljøet.

Mette forteller en litt annen historie om utkastelse, som ikke synes å være direkte relatert til miljøet.

Ja... jeg... mm... var sammen med en type da, og han, han knuste 6 vinduer og, ja, og de mente vi var bråkete, og da var det selvfølgelig mitt ansvar og... at jeg tok inn han, og... ja, hver gang så het det seg, nei... det skal aldri skje mer, og sånne ting... og jeg, dumsnill som jeg er, trodde på'n, og... helt til jeg ble kasta ut da, rett og slett, på grunn av bråk.(Mette).

Denne episoden, som var foranledningen til at ting startet å gå galt for Mette, ble også hennes inngangsport til miljøet og rusen. På grunn av egen erfaring med å sove ute, har Mette medlidenhet med de som ikke har et sted å sove for natten.

... man synes jo synd på folk da, hvis de står der klissblaute, så greier jo ikke jeg å si nei til det, selv om jeg kanskje burde ha gjort det. Det er veldig vanskelig... og så veit man hvordan det er å stå der i regnet, altså, det er helt grusomt, retten og sletten... Da er det kanskje ikke, ja... folk som man burde hatt inn da... (Mette).

I miljøet er lojalitet og ære viktig. Aktørene i miljøet er knyttet sammen i tette bånd gjennom rus, kriminelle handlinger, økonomiske transaksjoner og bytter, lojalitet og ære. Derfor er det viktig å kunne stole på at ingen tyster. Hvis man mottar tjenester eller får overnatte hos noen, så forventes det gjenytelser.

4.2.1 Oppsummering

I dette kapittelet har vi hørt at deltakerne gjennom sine erfaringer har opplevd at de har store utfordringer med å innfri samfunnets krav om boevne. Selv i kommunale leiligheter har de erfart at det kreves ressurser for å bo. Mangelen på ulike kapitalformer gir deltakerne svært få muligheter til bolig, selv i kommunale leiligheter. Rusen og tilknytningen til miljøet er viktige faktorer som hindrer for en vellykket boligetablering. Det synes å være svært vanskelig for deltakerne å beskytte seg mot påvirkningen fra miljøet. Den type kroppsliggjorte habitus som kommer fra gata virker stigmatiserende i boligmiljøet og svekker deltakernes posisjon i samfunnet. Samtidig virker den samme kroppsliggjorte habitusen tiltrekkende på folk i miljøet. I kampen om rommet fører dette til en ønsket distanse til medlemmene, fra andre aktører i samfunnet.

I innledningskapittelet ble det fremstilt tre alternative boligmodeller; normalitetsmodellen, trappetrinnsmodellen og kjedemodellen. De to sistnevnte modellene er basert på at ulike steg eller ledd i prosessen skal mestres før den bostedsløse kan oppnå kontrakt på egen bolig. Både trappetrinnsmodellen og kjedemodellen inneholder elementer av krav om fortjenthet for utvist boevne som ideologisk grunnlag. Det er ikke alle som vil klare å følge opp disse kravene uten å få hjelp til akkurat det som hindrer for boevne. Dette vil i praksis bety at den bostedsløse som ikke klarer å leve opp til kravene, heller ikke vil oppnå kontrakt på bolig. Slik vil den bostedsløse igjen ende opp uten bolig. Jeg vil diskutere den tredje modellen, som er normalitetsmodellen, i diskusjonskapittelet under diskusjonen om tidligere boligkarrierer.

4.3 Handlingsrommet

Bourdieu bruker i sin ordensteori begrepet Symbolsk makt. Med det mener han at ulikheter og urettferdigheter naturaliseres. De undertrykte selv mangler de symbolske redskapene som skal til for å gjennomskue urettferdighetene (Aakvaag 2008).

Deltakerne skisserer to alternative veier for å skaffe seg bolig. Den ene veien er å søke om kommunal bolig og den andre er å opptre som aktører i det private boligmarkedet. I begge

tilfelle må deltakerne ha kontakt med kommunen. For å opptre som aktører i det private boligmarkedet må man ha en viss økonomisk kapital for å komme i posisjon til å forhandle.

Jeg har fått innblikk i deltakernes forståelse av økonomiske og sosiale aspekter som påvirker deres handlingsrommet i boligmarkedet. For de som ikke selv har økonomisk bæreevne, kan et samarbeid med kommunen være en mulighet. Et slikt samarbeid med kommunen kan resultere i en kommunal bolig eller det kan resultere i økonomisk bistand til å leie bolig på det private boligmarkedet.

4.3.1 Forholdet til kommunen og boligmarkedet

Som deltakerne har beskrevet tidligere så har de store kontekstuelle utfordringer. De lever sin hverdag praktisk talt i tre ulike samfunn. Mine deltakere har helt eller delvis tilbud om midlertidig opphold i bofellesskapet. Der lever de sammen med andre i samme situasjon, men de får ikke anledning til et privatliv. Rusavhengigheten fører til at deltakerne driver rundt ute i miljøet hele dagen for å skaffe det de har behov for av rusmidler. Samtidig forsøker de å være aktive på boligmarkedet og i sin kontakt med kommunen. Dette oppleves som svært utfordrende for deltakerne fordi de daglig må forholde seg til tre ulike samfunn. De bor midlertidig i bofellesskapet, men de oppholder seg ute i miljøet hele dagen. Samtidig skal de forholde seg til kommunen og det private boligmarkedet. Deltakerne har ikke tilgang på nødvendige midler til å være aktive aktører i boligmarkedet, slik som PC, aviser, telefon, og penger til reise for å gå på visning. Jeg spør deltakerne om de får hjelp fra kommunen for å søke bolig.

Joakim forteller hvorfor han ikke fikser å skaffe seg bolig på egen hånd.

Nei, jeg får beskjed om å lese avisa. Så det er'ke noe sånn veldig stor hjelp. [...] ja, jeg veit ikke helt, for jeg er så opp i rusen jeg, at jeg, ja, jeg fikser ikke dette på egen hånd nå, som situasjonen er pr. i dag da. [...] Så får jeg beskjed om også gå i avisene og kikke der, og så søke. Så man kan søke, og man kan ringe, ikke sant, og det gjør jeg jo. (Joakim).

Mette forteller om all tid som går med for å få tak i det de trenger av rusmidler.

Eh, ja, altså sånn som situasjonen er nå, så er det jo sånn at man går ut, og man bare prøver å, ja, og strever etter alkohol for i det hele tatt kunne fungere over de mange, mange timene som vi må tilbringe ute, i stedet for å bruke det effektivt på for eksempel jobbsøking og sånne ting. Selvfølgelig gjør man det og, men det blir kanskje to ganger

i uken i stedet for sju (liten latter). Skjønner du hva jeg mener? Hadde jeg hatt en egen bolig, med internettilgang, så er alt så mye lettere. Det blir liksom, ja, selvfølgelig søker man på jobb, selvfølgelig søker man på bolig, men man blir så dratt ned, eh... når man får avslag på avslag på avslag, at man rett og slett ikke orker. Man orker ikke gjøre det.(Mette).

Livet i miljøet er hardt og deltakerne bruker mange timer hver dag for å skaffe seg det de trenger av rusmidler. Dette gjør det veldig vanskelig for deltakerne å være aktive aktører i boligmarkedet. Mette og Joakim forteller at de allikevel gjør det de kan for å søke på bolig, men at det er vanskelig. I tillegg forteller de om de følelsesmessige belastningene det er for dem å vite at de har bare enda et avslag i vente.

Ja... alt henger på en måte sammen, både bolig og jobb, og komme seg ut, og komme seg i gang, ikke minst. Man blir avvist på grunn av at man ikke har noen bolig, blir man avvist på jobb, ikke sant, og omvendt, akkurat det samme, så man sliter jo lite grann selv om jeg har en god cv, og sender inn søknader, så er det veldig vanskelig å få jobb for eksempel, nå jeg ikke har noe fast sted å bo...(Mette).

Mette ser for seg at hun kan ha en rimelig god sjanse til å bli gjenintegrert i samfunnet, hvis hun bare hadde hatt jobb og bolig.

Alle deltakerne forteller om en strevsom hverdag som gjør det vanskelig for dem å søke bolig. De gjør allikevel som de blir bedt om og går ut på boligmarkedet for å søke. Det er imidlertid ingen av deltakerne som har økonomi til å betale depositum og de må derfor kontakte kommunen for å søke hjelp til dette.

4.3.2 Hei! Jeg kommer fra "Sosialen" jeg...

Deltakerne opplever at det å legge planer for bolig er vanskelig. De henvender seg til kommunen for å få hjelp til å skaffe bolig, men blir bedt om å søke på det private boligmarkedet. De er imidlertid avhengig av hjelp til å skaffe depositum. Derfor søker de kommunen om økonomisk hjelp til dette. Kommunen tilbyr deltakerne en kommunal bogaranti som er ment å erstatte et depositum. Denne garantien må de ta med seg når de går ut på det private boligmarkedet. Det er imidlertid stor usikkerhet hos private boligutleiere om hva den kommunale garantien egentlig representerer og hva slags sikkerhet den gir for utleier, sett i forhold til et depositum. I Telemarksavisa stod det en artikkel hvor en huseier er skuffet over at ikke kommunen tar mer ansvar når leieboer har påført boligen skade:

”Den kommunale garantien gjelder bare for depositumbeløpet, som kan variere fra 4000 til 12 000 kroner. For at kommunen skal dekke skader innenfor disse rammene, må leietageren innrømme forsømmelser i leieforholdet. Hvis ikke, går saken til forliksrådet for en avgjørelse, forklarer Skoftedalen¹ (Solbakken 2006).”

Joakim forteller her at det å legge planer for bolig er vanskelig.

Ja, altså jeg, så lenge du er sosialklient, så er det, så planlegge, det er veldig vanskelig, for jeg får beskjed om det at, for kommunen, dem dekker opp til 5000 kr i måneden i husleie. Og så ofte når jeg nevner dette her med, ja de skal ha et depositum, så sier jeg at depositum har ikke jeg, men jeg har en kommunal bogaranti. Og da er ofte svaret det at; vi, dem sier det at, ofte er det "tja", og andre er det med en gang "nei det godtar vi ikke", eller vi får beskjed om at "du får ringe opp senere". (Joakim).

På samme måte som for Joakim, så er den kommunale garantien en *flaskehals* som hindrer innpass i boligmarkedet også for Kjell. Kjell forteller også at han har et forklaringsproblem når han får spørsmål omkring garantien, for han vet ikke selv hvordan den fungerer.

Nei, jeg har ikke det. Jeg synes det er veldig vanskelig å kunne få seg en leilighet, på grunn av den garantien du får fra kommunen, og det er ikke mange... folk ser på deg gjerne, jeg har vært på mange forskjellige visninger, og du får nei, og nei, og nei, for de vil ikke ha den garantien, og de forstår ikke innholdet i den garantien, og du må forklare det og, så det er liksom sånn at når du først har forklart det da, så blir det litt sånn feil forklaring i forhold til hva den egentlig stiller, for vi skjønner jo ikke helt heller hva den inneholder. Hvis du skjønner hva jeg mener. (Kjell).

Kjell forteller også om hvordan han opplever seg stigmatisert når han kommer ut på boligmarkedet med den kommunale garantien. Tanker om at han skiller seg ut, sammen med manglende økonomi, fører til at Kjell har problemer med å se for seg en drøm om bolig, og langt mindre å legge planer for bolig.

Altså, da ser de an folket, og hvordan du oppfører deg og om du er rusa når du kommer og, så sånn sett er det veldig vanskelig å spørre om folk godtar den kommunale garantien. Det er det som er vanskelig, i hvert fall her, føler jeg. Ja, altså, nå kommer jeg fra kommunen... liksom. Men, sånn er det jo, du får jo ikke gjort noe med det... (Kjell).

¹ Sosialleder i Skien kommune

Den kommunale garantien er ment som en hjelp og som erstatning for depositum for vanskeligstilte på boligmarkedet. Allikevel opplever deltakerne den kommunale garantien som en flaskehals. De opplever seg stigmatisert når de går ut på det private boligmarkedet med den kommunale garantien, at private utleier ”ser dem an”, om de er rusa. Private boligutleiere forstår ikke hva garantien representerer i forhold til et depositum og de vil derfor ikke ha den. Kjell sier at når de skal forklare det blir det feil, fordi de heller ikke vet ordentlig hva den inneholder. Et annet forhold med den kommunale garantien er at når deltakerne kommer med den, så røper de samtidig at de er i et klientforhold til kommunen.

4.3.3 Ingen LAR – Ingen bolig!

Deltakernes sterke tilknytning til rusen og avhengigheten gir noen helt spesielle utfordringer i forhold til boligetablering. Deltakerne gir også uttrykk for at noen av kravene fra kommunen oppleves som uverdige og gjør det vanskelig for dem å ivareta sin egenverdi. Spesielt gjelder dette forhold rundt krav om deltakelse i LAR og dertil krav om å levere urinprøve og rutinekravene rundt dette.

Foreningen for human narkotikapolitikk har protestert mot tvungen urintesting fordi de mener at en slik praksis er uverdige.

”Foreningen for human narkotikapolitikk og alle som har skrevet under på oppropet krever derfor at tilbudet om urintesting skal bestå, men være frivillig og etter særskilt behov. Behandlingstiltak uten tillit er overformynderisk og derfor ikke terapeutisk. I pedagogiske skrifter står det at negativ stemping vil kunne ha vidtrekkende konsekvenser. Når en person føler seg stemplet og stigmatisert, vil det for det første gå ut over selvoppfatningen. Personen føler seg mindreverdige, med alle de ydmykende følelser det fører med seg” (FHN 2007).

I NOVA-rapport 2007/5 fremgår det at en del kommuner setter som vilkår at de som får innvilget bolig inngår i et behandlingsopplegg.

”Flere kommuner har vedtatt at det kan stilles som betingelse for å bli tildelt bolig at søkerne – i de tilfeller det blir ansett for nødvendig – aksepterer tilbud om behandling/ettervern. [...] De er i de fleste tilfeller klar over at det her dreier seg om krav som ikke har hjemmel i loven. Kravene formuleres derfor i tildelingsvedtaket, og gjøres ikke til en del av leiekontrakten” (Langsether & Skårberg 2007:48).

Alle de mannlige deltakerne trenger behandling for sine rusproblemer. Kjell og Viktor ønsker ikke å delta i LAR, men ønsker annen form for behandling. De tror det er årsaken til at de ikke får svar på sine boligsøknader. Viktor og Kjell forteller at de opplever at det stilles vilkår til dem om at de må delta i LAR for å bli prioritert til bolig. Vi skal her se to ulike måter å forholde seg aktivt til det på.

Nei, altså de som er med i LAR da, ja, de har første prioritet da, og det synes jeg er litt sånn... I forhold til kommunens sin del da, kommunen har jo flere leiligheter som står tomme, men de gir dem ikke bort, fordi de har de som er prioritert på lista, og de som ikke er prioritert. Det er de som er med i et behandlingssted, og de som ikke er med i et behandlingssted. De som får behandling, de får første prioritet da. Ja, det virker sånn på meg, som at kommunen, at du må være på et behandlingssted for å komme på liste, og det synes jeg er litt sånn rart... [...] de mener at jeg, altså siden det var jeg jo for så vidt i et opplegg da, men de hadde jo ikke noen papirer på at jeg var med i, ja, sånne psykologer. Hadde jeg vært i sånn behandling, så hadde jeg stilt høyere på lista dems da, sånn sett, for å kunne få en kommunal leilighet.(Kjell).

Kjell forsøker å være aktiv boligsøker, men han trenger hjelp fra kommunen. Han har forstått kommunen slik at de stiller krav til behandling for at han skal få bolig, og forstår ikke helt at det er riktig. Han har allikevel begynt hos psykolog for å tilfredsstille kommunens krav, men det virker som om kommunen enten ikke godtar den behandlingen, eller at det er en behandlingsform som ikke samsvarer med klassifiseringene. Kjell har bedt psykologen om å sende dokumentasjon, men kommunen sier de ikke har mottatt dette. Kommunen har i følge Kjell ikke tilbudt seg å innhente dokumentasjonen.

Kjell har ikke fått noen forklaring på hva som egentlig skjer, men det kan synes som om det er krav om LAR behandling, som vilkår for å få bolig. Det hele er svært forvirrende, og Kjell forstår rett og slett ikke hva kommunen mener, og han forstår heller ikke hva de forventer av han.

[...] jeg er avhengig av opiater, og jeg er ikke i LAR, for jeg syns det systemet er helt feil, liksom, de blir jo overvåka totalt vet du, du må avlevere urinprøver, du må, det er ikke tillit, det er... man får ikke de medisinenene man trenger ved siden av for at man skal... Man må velge mellom ting, så da har jeg heller valgt og ikke gå inn i LAR, og ikke be legen min om opiater, så tar jeg det beroligende og det jeg trenger, og så den veien da, og så kjøper jeg alt det, alt det jeg trenger av opiater må jeg kjøpe daglig. Så sånn sett så er det en slitsom hverdag - og... et sted å bo har jeg vil ikke hatt siden jeg slapp ut... det var i juni. (Viktor).

Også i Viktors tilfelle stiller kommunen vilkår om deltakelse i LAR for at han kan bli prioritert til bolig. Viktor vil ikke det, av to årsaker. Det ene er at han synes systemet, som LAR har med avlevering av urinprøver, er uverdigg. Det andre er at en deltakelse i LAR stiller krever at han må slutte med andre nødvendig medisin han bruker. Viktor velger å fortsette med de andre medisinene, som han trenger etter at han var utsatt for en trafikkulykke.

4.3.4 Saksbehandlingen

Bourdieu er opptatt av det han mener er et misforhold mellom forvaltningsretten på den ene siden, og forvaltningspraksis på den andre siden. Han mener at forvaltningen utvikler egne måter å praktisere loven på, som nærmest siler ut hvem loven skal gjelde for og i hvilke saker.

Riksrevisjonens undersøkelse (Riksrevisjonen 2007-2008) viser at en del vanskeligstilte i boligmarkedet ikke får den hjelpen de trenger, bl.a. ved at kommunene ikke følger forvaltningsloven i sin saksbehandling. Dermed ivaretas heller ikke rettssikkerheten med forsvarlig saksbehandling og klageadgang i forbindelse med søknad til kommunen om bolig og tjenester. Også NOVA-rapport 2007/5 har funnet at enkelte kommuner har laget seg alternative saksbehandlingsrutiner som ikke er i samsvar med forvaltningsloven

”Når man mottar en ny søknad om bolig blir det først vurdert om søkeren tilfredsstillende de formelle krav og kriterier som kommunene stiller for å godta folk som legitime søkere. De som tilfredsstillende disse kravene blir plassert på en søkerliste [...] Vedtak om tildeling av bolig blir bare gjort for de som er tildelt en bolig, og blir først gjort når en bolig har blitt ledig. På denne måten er det heller ingen som får direkte avslag på sine søknader, og det utløses heller ingen klageadgang” (Langsether & Skårberg 2007:51).

Joakim står på venteliste til en behandling, som har blitt utsatt flere ganger. Han får ikke svar på boligsøknaden fordi han venter på behandling, heller ikke i tiden behandlingen blir utsatt.

Nei [...] jeg står på venteliste, for jeg skulle til Tyrilikollektivet den 6. juni, men på grunn av byråkratiske sommel så blei det ikke no' Tyrili allikevel. Da var det ikke noe plass før mai neste år. Så skulle dem fikse meg en plass noe tilsvarende Tyrili da, før 1. september, og det har dem ikke klart. Jeg var borte å så på en plass bort på (...) her forrige fredag, altså for en uke siden, og det var absolutt ikke noe à la Tyrili i det hele tatt, så jeg måtte takke pent; nei. [...] Nei, ikke fått noe avslag heller. På grunn av at jeg har heller ikke mast, for jeg var så sikker på at jeg skulle komme meg avgårde før 1. september, men det lar seg ikke ordne. Så jeg regner bare med at jeg må bo her

fortsatt til det... ja, jeg veit ikke helt for jeg er så opp i rusen jeg, at jeg, ja, jeg fikser ikke dette på egen hånd nå, som situasjonen er pr. i dag da. (Joakim).

Joakim beskriver hvordan han står på venteliste for å komme inn til behandling på Tyrilikkollektivet, og hvordan det ble stadige utsettelse. Han måtte takke nei til et nytt tilbud på et annet sted, fordi han mente det nye tilbudet ikke var noe for han. Følgen av at han takket nei til det andre tilbudet, og følgen av det som Joakim omtaler som byråkratisk sommel, har ført til at han må fortsette å leve i en uavklart situasjon, og således er henvist til midlertidig bofelleskap. Situasjonen har også ført til at han ikke får vedtak på sine henvendelser til kommunen om bolig. Kjell har søkt om bolig mange ganger.

Ja, det har jeg. Jeg har søkt, altså jeg har søkt mange ganger jeg da, men hver gang jeg søker, eller hver gang jeg spør boligkontoret da, og spør hvordan jeg ligger an på listen da, så: nei, vi har ikke noen søknad fra deg, liksom, du må legge inn en ny en. Og da tenker jeg, liksom, at det skal holde å legge inn en søknad, du skulle ikke måtte søke igjen når det har gått et par år, det synes jeg ikke. Men jeg har opplevd at jeg har måttet søke flere ganger, tre - fire ganger, på boligkontoret. Jeg har aldri fått noe som helst svar. (Kjell).

Kjell er frustert over kommunen som ikke gir han tilbakemelding på boligsøknadene hans. Han forteller at han aldri hører fra kommunen og at søknadene hans er borte når han spør hvordan han ligger an.

Deltakerne opplever forvirring i forbindelse med kommunens behandling av deres boligsøknader. De har levert inn mange søknader, men de får ikke svar. Når de henvender seg til kommunen for å etterlyse svar, er ikke søknadene der lenger.

4.3.5 Oppsummering

Alle deltakerne forteller om en strevsom hverdag som gjør det vanskelig for dem å søke bolig. De gjør allikevel som de blir bedt om, og går ut på boligmarkedet for å søke. Ingen av deltakerne har imidlertid økonomi til å betale depositum for en bolig, og de må derfor kontakte kommunen for å søke hjelp til dette. For å hjelpe deltakerne til bolig, gir kommunen dem en kommunal garanti som de kan ta med seg ut i boligmarkedet når de skal søke på bolig. Problemet med den kommunale garantien er at private boligutleiere ikke betrakter den som et fullgodt alternativ til et depositum. Deltakerne klarer heller ikke å forklare innholdet i den, og de føler seg stigmatisert når de bringer garantien ut i boligmarkedet. Kjell reflekterer

over sin egen rusidentitet, og hvordan den er kroppsliggjort i hans habitus. I tillegg har han, som de andre, erfaring med hvordan tilknytningen til miljøet kan ødelegge for etablering i egen bolig. Deltakerne og de private boligutleiere står i relasjon til hverandre, en relasjon som kan være motsetningsfylt. Det er det som får analytisk betydning her.

Når deltakerne henvender seg til kommunen for å søke kommunal bolig, opplever de at de ikke blir prioritert fordi de ikke er med i LAR. Tanken om å hjelpe de bostedsløse til behandling for rusavhengigheten er bra. Deltakerne opplever imidlertid at behandling blir satt opp mot bolig, og dette er krav som ikke har hjemmel i loven. Deltakerne stusser litt over denne praksisen, men opplever at de ikke kan gjøre noe med det. Deltakerne reagerer også på regler i LAR som krever at deltakerne slutter med andre medisiner de får fra lege. Dette godtar ikke Viktor, da han mener han trenger de medisinene han får fra legen. Han velger derfor å fortsette med disse, og så skaffer han seg opiatene han trenger fra annet hold. Viktor reagerer også på regler i LAR om tvungen urinprøve og synes dette er uverdigg.

5 Diskusjon

Diskusjonskapittelet vil ha hovedfokus på det som er essensen bak deltakernes opplevelser og erfaringer av mulighetsrommet for å innfri drømmen om den gode bolig, som også er oppgavens problemstilling. Problemstillingen har vært ledende for oppgavens teoriutvikling, metodeutvikling og analyse. Diskusjonen vil samle seg omkring to hovedbegrep - kontekstuelle utfordringer og strukturelle betingelser - som jeg har latt springe ut av Bourdieus samfunnsteori om symbolsk makt. Bourdieu hadde som et av sine mål å bygge bro mellom objektive kjensgjerninger og aktørers forståelse av egne liv. Ved å la disse begrepene supplere hverandre kan vi forstå hvorfor folk handler som de gjør (Wilken & Andreassen 2008). Disse hovedbegrepene vil representere hver sin del i kapittelet.

Del 1 vil ha fokus på meningsdannelse omkring erfaringer deltakerne har gjort seg i sine tidligere boligkarrierer.

Del 2 vil ha fokus på meningsdannelse omkring forståelser deltakerne har av eget handlingsrom i boligmarkedet.

Med disse begrepene som rammeverk rundt diskusjonen vil jeg benytte meg av Bourdieus begreper om habitus, felt og symbolsk makt for å forstå essensen i hvordan deltakerne opplever og erfarer handlingsrommet for bolig. Jeg vil også benytte meg av Zygmunt Baumans begreper om den "frie vilje".

I forrige kapittel analyserte jeg datamaterialet ved hjelp av tre kategorier – drømmen, konteksten og handlingsrommet – som også i grove trekk representerer hovedstrukturen i intervjuguiden. Gjennom analysen har jeg løftet frem noen fenomener som jeg vil diskutere i dette kapittelet.

5.1 Ønsker og behov for boligetablering

I analysen av datamaterialet kom det frem at boligdrømmen ikke nødvendigvis handler om å integreres i samfunnet. De boligdrømmene deltakerne har delt med meg handler om behov for å beskytte seg mot noe. Vi kan også se det som et behov for å fri seg fra noe. Behovet for å fri seg fra noe, viser seg i drømmen om å ekskludere seg fra samfunnet. Dette var et overraskende funn. Det kan ligge faktorer i deltakernes erfaringer med objektive strukturer og

forståelse av egen kontekst som virker hemmende på handlingsrommet for å etablere seg i bolig. Dette kan være essensielle faktorer som påvirker boligdrømmen og som gir mening til deltakernes forståelse av egne ønsker og behov. Samtidig som deltakerne uttrykker behov for beskyttelse og frihet fra ”noe”, opplever de at de ikke har frihet til å handle i handlingsrommet fordi de ikke har ressursene. De er avhengig av hjelp for å få tilgang til disse ressursene, slik at de blir gitt mulighet til å handle i handlingsrommet.

”Samtidig som alle mennesker er frie og ikke kan annet enn å være frie – de er nødt til å ta ansvar for alt de gjør – så er noen friere enn andre fordi horisontene og handlingsmulighetene deres er mer åpne, noe som igjen kan være avhengig av at andre menneskers horisonter blir innsnevret” (Bauman & May 2004:39).

Bauman og May (2004) sier at våre tidligere handlinger ofte kan prege og hemme våre handlinger i dag. Det er fordi vi stadig stilles overfor valgalternativer som ikke kan virkeliggjøres, uansett hvor fristende de er. Den relative posisjonen en person har i samfunnet regulerer vår selvstendighet og frihet. Graden av autonomi i rommet følger i hvilken grad ulike kapitaler er integrert i habitus og hvilken posisjon man har. Vi kan på mange måter si at boligen vår preges av, og gjenspeiler, hvem vi er. Boligen har betydning for menneskers identitetsbygging, både alene og i relasjon til andre. Boligen forteller noe om vår posisjon og status i samfunnet, noe som gjenspeiler grad av nærhet/distanse i de sosiale omgivelsene. Ønsket nærhet til de vi ønsker å identifisere oss med og ønsket avstand til de vi ikke ønsker å identifisere oss med blir styrt av kampen om goder og tjenester i *rommet*.

”Om bolig bidrar til å skape habitus, så bidrar også habitus til å skape en bolig gjennom de mer eller mindre passende, sosiale bruksmønstre en er tilbøyelig til å ha.” (Bourdieu 1996 p. 156).

I følge Bourdieu (1996 p. 151) har en bostedsløs person ”nesten ikke sosial eksistens”, fordi deltakernes posisjon i miljøet er feltspesifikk og gjenspeiler seg i samfunnet. Det vil si at egenskapene som deltakerne erverver seg i miljøet, virker marginaliserende og stigmatiserende når deltakerne trer inn som aktører i boligmarkedet. Da synliggjøres deltakernes rusidentitet gjennom språket, i tale og kroppsbevegelser. I møte med den legitime kulturen, som viser seg i språket sammen med andre ressurser, vil relasjonene mellom deltakerne og andre aktører i samfunnet bli motsetningsfylt.

Dette fører igjen til at deltakerne opplever seg marginalisert. Det er de som sitter på de legitime ressursene, de som er i forhandlingsposisjon for å tilegne seg samfunnets goder og tjenester, som vinner kampen om rommet.

Når deltakerne ikke finner handlingsrom og opplever at boligmarkedet er lukket for dem, vil de se etter andre steder og andre måter å handle på. Når de opplever seg marginalisert og stigmatisert, og planen ikke kan realiseres, da resignerer de i sin jakt etter bolig. Våre handlinger er motivert av våre behov, og uteblitt tilfredsstillelse av behov kan "føre til en mangeltilstand som vil undergrave selvoppholdelsen og selve livet! Uten tilfredsstillelse er personens liv mangelfullt, uutholdelig, og i regelrett fare"(Bauman & May 2004:87). Dette vil selvfølgelig avhenge av hvilke type behov som ikke blir tilfredsstilt. Om man ikke får tilfredsstilt et grunnleggende behov som bolig, vil nok det være mer uutholdelig eller farefullt enn ikke å få tilfredsstilt et tomrom av et skapt begjær etter et gode. Når deltakerne opplever at handlingsrommet i boligmarkedet er stengt og muligheten for tilgang til kommunal bolig er til forvirring, da inntar de en passiv holdning til sitt eget problem. Da føler de seg marginalisert og stigmatisert og boligdrømmene handler da om å komme bort, for å beskytte seg mot et samfunn som synes uten muligheter.

5.2 Kontekstuelle faktorer

Som vi har kunnet identifiser gjennom analysen av datamaterialet springer deltakernes sterke tilknytning til miljøet ut av at det er skapt lojalitetsbånd, fordi avhengigheten til rusmidler fører med seg en binding til de som kan skaffe dem rusmidler. Deltakerne oppholder seg i miljøet hele dagen, og selv om de har fått midlertidig opphold i bofellesskapet, så er det flere fra miljøet som også er der og er i samme situasjon som mine deltakere. Oppholdet i bofellesskapet dekker deltakernes helt grunnleggende behov som; mat, muligheter til å vaske klær, ta vare på personlig hygiene og et sted å sove. De får imidlertid ikke dekket sine behov for beskyttelse for ruspåvirkning og innflytelse fra miljøet. De får ikke dekket sine behov for privatliv. Den ustabile og rotløse tilværelsen fører til at det er vanskelig for dem å gå rundt å søke bolig. Den daglige vandringen i miljøet og det midlertidige oppholdet i bofellesskapet fører til vanskeligheter som virker hemmende på deltakernes handlingsrom som aktører i boligmarkedet.

5.2.1 Rusidentitet og fortetting av miljøet

Deltakerne forteller om at de er så oppe i det med rusen at de ikke klarer å skaffe seg bolig selv. En av deltakerne sier at han har fått en slik egenskap, uansett om han ikke ruset. Med det mener han at rusen og det livet han lever synes på han og av den grunn føler han seg stigmatisert. Dette er noe alle deltakerne opplever og de uttrykker på ulike måter at denne rusidentiteten følger dem virker stigmatiserende på dem ute i samfunnet. I tillegg er det et lojalitetskrav i miljøet som gir deltakerne store utfordringer nå de skal ut i boligmarkedet. På den annen side har deltakerne kunnet nyte godt av det samme lojalitetskravet i andre sammenhenger, eller i andre tider hvor de selv har hatt behov for et sted å sove og ruse seg. Imidlertid er det slik at dette lojalitetsaspektet, som i visse tilfeller fører til fortetting av miljøet, er et forhold som forsterker opplevelsen av å bli stigmatisert ute i samfunnet. Samfunnet ønsker ikke de bostedsløse i sitt nabolag, og de bostedsløse blir også jaget fra sted til sted. ”De fremmede må sendes tilbake til det stedet man mener de stammer fra – selv om et slikt sted kanskje slett ikke finnes!” De bostedsløse har sterke bånd til gatemiljøet. Lojalitet og forventninger om gjenytelser innad i miljøet, fører til at en løsrivelse fra miljøet er nødvendig, men vanskelig. Det fremheves fra alle deltakerne at hvis de skal klare å etablere seg i egen bolig, er det helt nødvendig å løsrive seg fra miljøet. Det kommer også frem hos alle at en slik løsrivelse er vanskelig, og at det vil kreve noe ekstra.

5.2.2 Negative boligkarrierer

Som følge av sin rusidentitet og tilknytningen til miljøet erfarer deltakerne at de ikke klarer å holde på en bolig. Kun to av deltakerne, Joakim og Viktor, har hatt kommunal bolig tidligere. De ble begge kastet ut av de kommunale boligene av ulike årsaker. Joakim forteller at han ikke ble kastet ut på grunn av seg selv, men fordi hans bolig trakk andre mennesker med seg fra miljøet, noe som skapte bråk og uro i og rundt boligen hans. Viktor ble kastet ut av sin kommunale bolig fordi han skyldte tre måneders husleie som han ikke klarte å betale. De fleste historiene som deltakerne forteller om sine boligkarrierer handler om at de har blitt kastet ut fordi det har vært bråk og uro på grunn av fortetting fra miljøet. En historie gjelder ubetalt husleie, og noen tilfeller hvor de har måttet flytte fordi samboer laget bråk, eller forhold ble oppløst. Dette kan tyde på at når deltakerne først har klart å få seg en bolig, så er det hovedsakelig rusen og tilknytningen miljøet som er den største trusselen for å beholde boligen. Det er grunn til å anta at disse faktorene også gjelder for de fleste andre bostedsløse.

Når først boligen er skaffet, er det rusen og tilknytningen til miljøet som altså er hovedutfordringene når det gjelder å få til en vellykket boligetablering.

I analysekapittelet kom jeg til at deltakerne antagelig ikke vil kunne klare å leve opp til kravene om boevne, i trappetrinnsmodellen og kjedemodellen. Med rusen og tilknytningen til miljøet som de største truslene mot å oppnå boevne, vil deltakerne trenge hjelp til akkurat disse utfordringene. Rusen er et medisinsk spørsmål og deltakerne vil antagelig ha behov for et tilpasset behandlingstilbud på lik linje med andre medisinske tilstander. Tilknytningen til miljøet er sterk og vanskelig å fri seg fra. Kommer ikke den enkelte bostedsløse til miljøet, så kommer miljøet til dem. Fortettingen fra miljøet er kanskje den største utfordringen, for hvordan hindrer man at noen kommer på besøk?

Normalitetsmodellen har det idègrunnet at bostedsløse har samme behov for bolig og eventuelle tjenester som alle andre. Individuelt tilpasset hjelp og støttetiltak gis etter innflytting i vanlig bolig, og boligen kan innflyttes med en gang. I normalitetsmodellen ligger det ikke noe krav om utvist boevne. I denne modellen er personen sikret bolig. Boevne bygges opp mens personen bor i boligen, uten at han eller hun risikerer å miste boligen. I normalitetsmodellen er ikke manglende rusbehandling eller at personen står i kø for behandling til hinder for å få bolig.

5.3 Strukturelle faktorer

Bourdieu omtaler symbolsk makt som ”makt til å konstruere virkeligheten” (Bourdieu 1996:156) og han omtaler symbolsk makt som ”de fremste redskaper for sosial integrasjon” (ibid.:156). Som denne integrasjonens skyggeside kan sosiale strukturer stenge veien for menneskers handlingsrom. De premissene som ligger til grunn for tilgang til bolig er legitimert som en hierarkisk ordning. De legitimerede premissene til bolig miskjennes av aktørene, de ligger utenfor vår bevisste sfære og er kroppsliggjort. Handlingsrommet til de bostedsløse avgrenses i forhold til hvem de er i andres øyne og hvem de er i andres øyne springer ut av deres posisjon og den konteksten de befinner seg i.

De empiriske funnene i oppgaven tyder på at deltakerne har små muligheter til å posisjonere seg som reelle aktører i boligmarkedet. Deltakerne mangler den rette sammensetningen av kapitalformene, noe som fører til at de ikke kommer i posisjon til å forhandle i boligmarkedet.

5.3.1 Kommunal garanti og det private boligmarkedet

Kommunal garanti er ment som en hjelp som skal erstatte depositum, som en hjelp til å komme ut på boligmarkedet. For deltakerne oppleves den kommunale garantien stigmatiserende. Private boligutleiery har ikke kjennskap til hva denne garantien representerer og deltakerne har heller ikke tilstrekkelig kjennskap til garantien. De kan derfor ikke på en fullgod måte forklare dette. De blir derfor avvist. En annen uheldig virkning av den kommunale garantien er at den røper et klientforhold til kommunen. Deltakerne opplever selv at det blir vurdert om de er ruset når de kommer med den kommunale garantien.

5.3.2 Krav om behandling for bolig

Symbolisk makt er makt til å konstruere virkeligheten (Bourdieu 1996). Deltakerne har rusproblemer og forteller at de blir utestengt fra å få kommunal utleiebolig fordi de ikke ønsker å delta i LAR. Ved å sette bolig opp mot behandling på den måten praktiseres det en alternativ forvaltningspraksis som antagelig er i et misforhold med retten. Det stilles ikke spørsmål til legitimiteten av denne naturaliserte praksisen, den miskjennes av alle fordi alle aksepterer bedømmelseskriteriene som objektive.

Tre av deltakerne forteller om at de opplever at det er vilkår om at de skal la seg behandle for rusproblemer, for at de skal komme i betraktning for bolig. Joachim forteller om behandlingsopplegg som har blitt utsatt tre ganger, noe som medfører at det midlertidige bofellesskapet begynner å få en permanent karakter. Victor og Kjell har tidligere takket nei til LAR. Kjell fordi han går til annen behandling som han mener er tilstrekkelig. Viktor opplever at det i forbindelse med LAR kreves at han skal slutte med andre medisiner. Dette er medisiner som han får av fastlegen sin og som han mener han trenger. Dette er ikke Victor villig til og han har derfor takket nei til LAR. Han fortsetter med medisinene sine og skaffer til veie opiatene selv.

Victor mener det krenker verdigheten hans å bli avkrevd urinprøve i tilknytning til behandlingsopplegget i LAR. FHN har protestert mot tvungen urintesting på bakgrunn av at de mener en slik behandling er uverdigg (FHN 2007). De ønsker imidlertid frivillig urintesting. FHN sier at retningslinjene om at urinprøvetaking skal foretas av en person av samme kjønn ikke blir fulgt.

5.3.3 Alternative saksbehandlingsrutiner

Bourdieu (1996) er opptatt av misforholdet mellom ”retten” og praktiseringen av denne. Mens retten gir borgerne rettigheter og partsstatus, utvikler forvaltningspraksis sine egne praksiser og beslutter også for hvem og i hvilke saker retten skal gjelde. I Riksrevisjonens (2007-2008) undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet kritiseres nettopp det at forvaltningsloven ikke følges. Det synes å være etablert en praksis i enkelte kommuner om ”alternative saksbehandlingsrutiner”, hvor det foretas en forhåndsvurdering før søknadsbehandling for å vurdere om boligsøkere oppfyller krav til å levere inn søknad. Deltakerne forteller om at de ikke får svar fra kommunen på sine søknader om kommunal bolig. Når de henvender seg til kommunen for å få hjelp til bolig får beskjed om å søke selv. Deltakerne har ikke økonomiske ressurser til depositum og får derfor hjelp fra kommunen i form av en kommunal garanti.

Denne type alternative saksbehandlingsrutiner er med på å reprodusere ulikhetene i samfunnet. Dette skjer gjennom aktørenes miskjennelse av den etablerte ordningen. Bauman & May (2004) sier at

”Slike personer kan fastsette spillereglene samtidig som de er spillets dommere. Institusjonene har altså satt dem i en posisjon hvor de skal utøve skjønn, og derved setter de grenser for vår frihet.”

På den måten blir deltakerne avhengig av andre. Mulighetene deres for kommunal bolig synes uopnåelig og fremgangsmåten forvirrende. Det ender opp med at deltakerne resignerer og inntar en passiv holdning til sin egen boligsituasjon. Symbolsk makt oppstår gjennom å få folk til å tro på at praksisen er en naturalisert tilstand som det ikke kan gjøres noe med. Denne naturaliserte orden opprettholder den sosiale orden uten bruk av fysisk makt.

5.3.4 Mengde sammensetting av kapitalformer

Bourdieu i (Wilken & Andreassen 2008) sier at det er mulig å endre disposisjonen i habitus for å tilpasse seg et liv i samfunnet. For å kunne tilpasse seg må man først og fremst akseptere det nye miljøet og det nye miljøet må akseptere personen. I tillegg så krever tregheten i habitus en sosial forankring. Mette har kontakt med et annet sosialt miljø og dette miljøet aksepterer også henne. Hun har også vokst opp og hatt voksenlivet sitt i et annet sosialt miljø. Dersom Mette lar seg rehabiliterer tilbake til samfunnet, vil hun ha større mulighet til å mestre

dette på bakgrunn av hennes sammensetning av ulike kapitaldisposisjoner. Mettes sterke ønske om å arbeide kan også på sikt bli en økonomisk ressurs for henne, i tillegg til sosial og kulturell kapital. Også Joachim trekker frem faktorer som tilsier at han har med seg noen erfaringer fra et annet samfunn enn miljøet. Han nevner blant annet fiske og friluftaktiviteter som et sentralt ønske i boligdrømmen. Dette er noe han ønsker å fylle hverdagen med. De andre deltakerne har kapitalformer fra miljøet, som viser seg i habitus og som virker stigmatiserende når de skal ut på boligmarkedet.

6 Konklusjon

Innenfor mikrointeraksjonismen har vi to retninger. Disse retningene er symbolisk interaksjonisme, som er handlingsorientert og er opptatt av hvordan vi løser problemene våre. Den andre retningen er fenomenologien, som derimot er opptatt av meningsdannelse for hvordan vi skaper en forståelig verden som det er mulig å orientere seg i. Begge retningene er opptatt av både mening og handling, forskjellen blir hva som vektlegges mest (Korsnes 1997).

Ved å ta utgangspunkt i en fenomenologisk tilnærming til analysen, har oppgaven hatt som mål å finne den sentrale underliggende meningen av deltakernes opplevelser eller erfaringer av sine muligheter på boligmarkedet. Spørsmålene jeg ønsker å besvare i denne oppgaven er:

1. Hvordan ser de bostedsløse for seg ”drømmen om den gode bolig?”
For å finne essensen for å besvare spørsmålet, har jeg sett på hvilke faktorer som påvirker drømmen de bostedsløse har om den gode bolig og på hvilken måte drømmen påvirkes.
2. Hvordan ser de bostedsløse for seg mulighetsrommet for å skaffe seg en god bolig?
For å kunne besvare dette spørsmålet, har jeg sett på hvilke faktorer som påvirker mulighetsrommet de bostedsløse har for å oppnå drømmen om egen bolig og på hvilken måte mulighetsrommet påvirkes - både i forhold til private utleiery og den kommunale boligforvaltningen.

Fordi fenomenologien ikke tar nok hensyn til preforståelsen vi bærer med oss og de objektive betingelsene for handling, har jeg valgt å supplere opp fenomenologien med Bourdieus samfunnsteori (Wilken & Andreassen 2008). Fra denne teorien har jeg valgt å benytte hans begreper om symbolsk makt, habitus og felt. I tillegg har jeg valgt å ta hensyn til det relasjonelle aspektet som hele Bourdieus samfunnsteori hviler på, samt å ha fokus på en refleksiv tenkning rundt egen preforståelse (ibid.).

Videre i dette kapittelet presenterer jeg det viktigste empiriske funnet i denne oppgaven, etterfulgt av noen empirisk funn som jeg betrakter som viktige påvirkningsfaktorer. Deretter presenterer noen teoretiske refleksjoner om hva disse funnene innebærer, med hovedfokus på Pierre Bourdieus samfunnsteori. Til slutt presenterer jeg noen overgripende konklusjoner og forslag til videre forskning.

6.1 Ekskludering etter eget ønske

Det viktigste empiriske funnet i denne oppgaven, er at det ikke bare er friheten fra miljøet som er nødvendig for at mine deltakere skal kunne oppnå drømmen om den gode bolig. For folk som har erfaring med å føle seg stigmatisert, så kan sosiale felt i samfunnet, slik som nabolaget, være en trussel mot deres trygghet og velvære. Deltakerne vet at det livet de har levd, og lever, har kroppsliggjort seg på en slik måte at de er uønsket i et nabolag. Deltakernes drømmer handler derfor ikke om å bli inkludert i samfunnet. Drømmene handler om å komme seg bort - ikke bare fra miljøets påvirkning på dem, men også bort fra samfunnets "dom" over dem og bort fra samfunnets blikk.

Gjennom mitt arbeid med de empiriske data i denne oppgaven har jeg lenge vært fastlåst i min hverdagsforståelse om at integrering i samfunnet er nødvendig. I tillegg handlet min hverdagsforståelse om en tro på at en slik integrering var ønsket av samfunnet, så vel som av de bostedsløse selv.

Det synliggjøres imidlertid gjennom det empiriske datamaterialet til oppgaven, at erfaringer som deltakerne bærer med seg fra sine tidligere boligkarrierer og som aktører i boligmarkedet og kontakt med kommunen, påvirker deres syn på mulighetene de har for å integrere seg i samfunnet. Tre av mine fire deltakere ser ikke for seg at en slik integrering er mulig. De uttrykker derfor, ikke bare et behov for frihet fra miljøet, men også et behov for frihet fra samfunnet.

Gjennom å ønske denne formen for selvekskludering fra samfunnet, uttrykker mine deltakere et behov for å beskytte seg selv mot ytterligere stigmatisering i samfunnet. Deltakernes oppfatning av en god bolig, er å kunne slippe å møte samfunnets dom over dem. Det er å slippe å møte blikkene, folkesnakket, og holdningene til folk i nabolaget. Samtidig ønsker de, og ser det som helt nødvendig, å komme bort fra miljøet. Det å bo i et bofellesskap eller en konsentrasjon hvor flere rusavhengige er samlet, er et stort hinder for en god bolig.

En av deltakerne skiller seg noe ut fra de andre. Mette er eneste kvinne blant deltakerne, men jeg har ikke kunnet identifisert at ulikheter i kjønn utgjør nevneverdig forskjell mellom henne og de øvrige deltakerne i denne sammenhengen. Det jeg imidlertid har kunnet identifisere, er at Mette har en annen bakgrunn enn de øvrige deltakerne, og hun har også andre drømmer.

Mette har fra tidligere et sosialt nettverk utenfor miljøet, som hun fortsatt har en viss kontakt med. Hun har oppholdt seg i miljøet, som bostedsløs, i bare noen få år. Mette er den eneste av deltakerne, hos hvem jeg har kunnet identifisere en sammensetning av kulturell og sosial kapital som kan omsettes og nyttiggjøres i samfunnet. Hun ser en absolutt sammenheng mellom jobb og bolig, og uttrykker at det å ha en jobb vil være løsningen på mange av hennes utfordringer. I likhet med de øvrige deltakerne har heller ikke Mette økonomi til å betale et depositum nå, og mangel økonomisk kapital begrenser hennes handlingsrom i boligmarkedet.

Nødvendigheten av å fri seg fra miljøet, og fra det bofellesskapet hun lever i, er viktig også Mette. Hun er imidlertid ikke så opptatt av den geografiske avstanden til miljøet, som de andre er. Hun er overbevist om at dersom hun får seg en jobb, og hun er borte mesteparten av dagen, vil hun unngå besøk på døren. Mette er også opptatt av sin egen verdighet rundt det å være i arbeid. Jeg tolker Mette slik at en denne form for verdighet, sammen med å omgås venner hun har utenfor miljøet, vil gjøre henne sterk nok til å stå imot presset fra miljøet.

Erfaringer som deltakerne har gjort seg i løpet av sine boligkarrierer, kontakt med kommunen, og tilhørighet i miljøet har ført til at de orienterer seg som de gjør innenfor sitt mulighetsrom i boligmarkedet. Gjennom deltakernes fortellinger om erfaringer har jeg funnet noen påvirkningsfaktorer som legger begrensninger for deltakernes handlingsrom og som dermed også legger bånd på deres drømmer og planer for bolig. Disse er viktige påvirkningsfaktorer som fører til deltakernes behov for å ekskludere seg selv fra samfunnet.

6.1.1 Marginaliserende faktorer i boligmarkedet

I mangel av økonomisk kapital må deltakerne henvende seg til kommunen for å søke om kommunal bolig, og for å få økonomisk bistand til sine boutgifter. Parallelt med at deltakerne søker om kommunal bolig, blir de selv bedt om å være aktive boligsøkere.

En viktig inngangsport til det private utleiemarkedet er å kunne betale et depositum, som en sikkerhet for utleier. Depositumet er et engangsbeløp som mine deltakere, i likhet med de aller fleste bostedsløse, ikke har anledning til å fremskaffe. Kommunen bistår derfor ofte de bostedsløse med et depositum, i form av å gi en kommunal garanti. Den kommunale garantien er ment å skulle erstatte pengene som deltakerne mangler for å betale et depositum. Når deltakerne også blir bedt om å være aktive boligsøkere, kan hensikten være å ansvarliggjøre dem, til å være aktive i egen boligsituasjon. Årsaken kan imidlertid også være at kommunen

ikke har boliger å tilby. Jeg har imidlertid kunnet identifisere noen marginaliserende faktorer ved den kommunale garantien i mitt datamateriale.

For det første møter deltakerne skepsis og motstand mot den kommunale garantien fra private boligutleiere. Private boligutleiere forstår ikke alltid innholdet i, og hensikten, med den kommunale garantien, og i hvilken grad den er et fullgodt alternativ til et depositum.

Deltakerne får således også et forklaringsproblem overfor private boligutleiere, fordi de ikke har tilstrekkelig kunnskap om garantiens innhold. For det andre røper den kommunale garantien i seg selv deres klientforhold til kommunen. Således opplever deltakerne at de blir vurdert, og klassifisert, som rusmisbrukere, og at de ikke er ønsket som leietakere. Deltakerne synes derfor det er vanskelig å spørre private boligutleiere om de godtar den kommunale garantien.

NOVA-rapport (Langsether & Skårberg 2007) viser til at en del kommuner setter som vilkår at boligsøkere med rusproblemer må akseptere tilbud om behandling for å få bolig. Dette vilkåret viser seg også i mitt datamateriale.

To av deltakerne har fått det inntrykket at de må si seg villige til å delta i LAR, for å bli prioritert til bolig gjennom kommunen. De har av ulike årsaker valgt å stå utenfor LAR, og tror at det er årsaken til at de ikke blir prioritert til bolig. En tredje deltaker står på venteliste til behandling ved et behandlingssted. Hans behandlingsopplegg har blitt utsatt tre ganger, på grunn av det deltakeren selv kaller for byråkratisk sommel. Siden han står på venteliste til behandling, blir han ikke tildelt kommunal bolig, men får beskjed om å søke bolig i det private markedet. Han bor derfor fortsatt i et midlertidig bofellesskap for bostedsløse, en midlertidighet som begynner å bli langvarig.

NOVA-rapport 2007/5 (Langsether & Skårberg 2007) og Riksrevisjonens undersøkelse (Riksrevisjonen 2007-2008) av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet viser at kommunen praktiserer alternative saksbehandlingsrutiner. En slik praksis viser seg også i mitt datamateriale.

Av de spurte deltakerne er det to som har blitt tildelt kommunal bolig, men som de senere ble kastet ut av. En har ikke senere søkt kommunal bolig, fordi han står på venteliste for behandling for sin rusavhengighet. Den andre har søkt om kommunal bolig, men får ikke svar på søknaden.

Tre av fire deltakere opplyser at de ikke får svar fra kommunen på sine boligsøknader. De får til svar at det ikke ligger noen søknad fra dem der lenger, men at de kan søke på nytt. En av deltakerne mener at dette har gjentatt seg fire eller fem ganger.

6.1.2 Oppsummering

Slik jeg forstår det så oppleves den kommunale garantien, som er ment å skulle hjelpe deltakerne til bolig, om stigmatiserende for deltakerne. Dette gjør den fordi de har problemer med å forklare innholdet og fordi de opplever å bli vurdert og klassifisert som rusmisbrukere samt at den røper deres klientforhold til kommunene. En annen faktor som begrenser handlingsrommet, er krav om at de underlegger seg behandling for rusproblemene sine, for å kunne oppnå bolig. Deltakerne opplever at kommunen praktiserer alternative saksbehandlingsrutiner. Summen av disse faktorene fører til at de bostedsløse opplever sine handlingsrom i det private og det kommunale boligmarkedet som lukket, dermed blir de resignert i sin jakt etter bolig.

6.2 Hvem vi er i andres øyne (avstand og nærhet i rommet)

Sett i lys av Bourdieus samfunnssteori (Bourdieu 1996), tyder de empiriske funnene i oppgaven på at deltakerne har små muligheter til å posisjonere seg som reelle aktører i boligmarkedet. En slik posisjonering er avhengig av at deltakerne er i besittelse av en viss mengde og sammensetning av legitim kapital som de kan benytte seg av i relasjon til andre aktører. Forskjeller i sammensetning av kapitalformer danner grunnlag for status, og dermed for maktrelasjonene mellom posisjonene i boligmarkedet. I maktrelasjonene mellom de posisjonene, utspiller det seg en kamp om rommet.

I disse maktrelasjonene vil handlefriheten til noen aktører, gå på bekostning av handlefriheten til andre aktører. Dette skjer fordi personer som besitter de mest etterspurte og legitime ressursene, vil fortrenge de personene som mangler slike ressurser. "I dette tilfellet er vår frihet kanskje ikke avhengig av hva vi gjør, men av hvem vi er i andres øyne." (Bauman &

May 2004:29) Den habitus som ligger til grunn for våre praksiser og handlinger forteller hvem vi er i andres øyne. De personene som mangler slike ressurser har behov for å få tilført slike, for å øke deres muligheter til større handlefrihet. Fri vilje gir ikke handlefrihet alene (Bauman & May 2004). De som ikke besitter de legitime ressursene, i form av den rette sammensetningen av kapitalformer, må få tilført slikt om samfunnet forventer at de skal opptre som frie aktører i boligmarkedet.

Den kulturelle kapitalen, også den sosiale kapitalen, som mine deltakere bærer med seg er helt feltspesifikk for gatemiljøet. Deltakerne kan derfor ikke uten videre overføre disse til samfunnet. Den kulturelle kapital er den som forankrer seg i habitus og som er basert på deltakernes handlinger, språk, og væremåter. Den kulturelle kapital i gatemiljøet kan omtales som gatekapital, og den vil synliggjøres når deltakerne kommer i relasjon til aktører på andre felt i samfunnet (Sandberg & Pedersen 2006).

Når mine deltakere skal posisjonere seg i boligmarkedet, inntar de en midlertidig posisjon på et bestemt sted, eller felt², i samfunnet (Bourdieu 1996). Sagt på en annen måte skal deltakerne posisjonere seg midlertidig i boligmarkedet hvor de skal forhandle med andre aktører om en bolig. For at deltakerne skal kunne komme i forhandlingsposisjon i boligmarkedet, må de være i besittelse av nødvendig økonomisk kapital, de må kunne beherske de kulturelle kodene i feltet og kunne omgås de rette kontaktene. Deltakernes muligheter for å kunne forhandle seg en bolig i dette markedet, avhenger av om det de bringer inn i forhandlingsrelasjonen er noe de andre aktørene ønsker.

Mine deltakere speiler seg, på lik linje med andre, i samfunnets bedømmelseskriterier og de anvender disse kriteriene i bedømmelse av sine egne praksiser (Wilken & Andreassen 2008). Mine deltakere har, i motsetning til de fleste andre, mange års erfaringer med negative boligkarrierer og påfølgende utestenging fra samfunnets sosiale arenaer. Disse erfaringene fører til at deltakerne foretar en negativ klassifisering av seg selv i relasjon til andre aktører. Gjennom denne klassifiseringen av seg selv, definerer deltakerne sine egne statuser, og posisjoner, som motsetningsfylte i sine relasjoner til andre aktører i boligmarkedet.

² Med *et bestemt sted, eller felt*, menes det i denne sammenheng relasjonene mellom aktørene i boligmarkedet.

Kampen om rommet, eller nærmere bestemt; kampen om plassen i rommet, handler om å tilegne seg ønskede goder og tjenester i rommet, som i dette tilfelle er en god bolig (Bourdieu 1996). Samtidig handler kampen om rommet, også om ønsket nærhet og avstand til andre personer. Vi ønsker nærhet til de personene som har et gode vi ønsker, og vi ønsker avstand til personer som ikke er i besittelse av slike goder. Bourdieu sier det slik: ”En aktørs posisjon i det sosiale rommet uttrykkes i det stedet i det fysiske rommet denne aktøren er plassert (en som omtales som ”uten tak over hodet” eller ”uten fast bopel” har nesten ikke sosial eksistens)” (ibid.:151). Bostedsløse personer er ikke i besittelse av goder (kapital) som er attraktive i forhandlingsrelasjoner om bolig og derfor har de tilnærmet ingen muligheter til å posisjonere seg i relasjon til andre aktører i boligmarkedet.

6.3 Avsluttende og mer overgripende konklusjoner

Jeg har lett bakover i tid for å se om det er faktorer i deltakernes erfaringer gjennom tidligere boligkarrierer som fører til at de orienterer seg og velger som de gjør på sin vei i boligmarkedet. Når jeg hører om deltakeres boligdrømmer og deres refleksjoner om egne mulighetsrom i boligmarkedet samt analyserer og tolker dette i lys av deres kontekstuelle situasjon og tidligere erfaringer, så fremstår deltakernes handlingsrom i boligmarkedet som svært begrenset. På lik linje med andre mennesker i samfunnet har mine deltakere også formet sine oppfatninger ut fra de muligheter og begrensninger de har erfart i sine relasjoner med andre aktører i boligmarkedet. Når mine deltakere orienterer seg mot sine muligheter for handling, så vil disse faktorene påvirke hvordan de oppfatter sine egne handlingsrom og muligheter og i siste instans påvirke det endelige resultatet.

Praksisen med den kommunale garantien får konsekvenser for deltakerne. De opplever seg stigmatisert på det private boligmarkedet og føler skam når de med denne garantien føler seg presset til å røpe sitt klientforhold til kommunen. Dette er en utilsiktet konsekvens, da ordningen i utgangspunktet er ment som en hjelp. Like fullt blir den kommunale garantien et symbol på maktrelasjoner, og den bidrar til å reprodusere ulikheter (Bourdieu 1996) ved å begrense deltakernes handlingsrom i det private boligmarkedet.

Kommunens praksis med å stille vilkår for bolig ved å kreve at deltakerne underlegger seg behandling for sin rusavhengighet, kan antagelig ikke forsvares i henhold til loven. På samme måte er kommunens praksis med alternative saksbehandlingsrutiner, og manglende realitetsbehandling av boligsøknader i strid med forvaltningsretten, ved at denne praksisen fratrar deltakerne deres klageadgang. Begge disse praksisene i kommunen får store konsekvenser for deltakernes handlingsrom, og er en form for symbolsk makt som stenger deltakerne ute fra det kommunale boligmarkedet.

Både riksrevisjonen (Riksrevisjonen 2007-2008) og NOVA rapporten (Langsether & Skårberg 2007) sies det noe om at en del kommuner praktiserer alternative saksbehandlingsrutiner og at en del kommuner stiller krav om at rusmisbrukere underligger seg behandling for rusproblemet. Dette vanskeliggjør handlingsrommet for deltakerne som opplever at det private og det kommunale boligmarkedet er lukket for dem.

Disse empiriske funnene av marginaliserende og ekskluderende faktorer er viktige påvirkningsfaktorer, som også har ført til at tre av mine fire deltakere faktisk har et behov for å beskytte seg mot samfunnet. De ser derfor ingen muligheter til å kunne integrere seg i samfunnet, og dette er antagelig det viktigste empiriske funnet i mitt datamateriale.

6.4 Forslag til videre forskning

Alt i alt mener jeg denne studien viser at de forventningene samfunnet har til mine deltakere, ikke samsvarer med det mulighetsrommet de har for å tilegne seg en god bolig, eller til å bli integrert i samfunnet.

Basert på empiriske funn i denne oppgaven, annen forskning og teori, finner jeg grunn til å anta at det jeg har kunnet identifisere gjennom intervjuene av mine deltakere, også kan overføres til andre bostedsløse.

Her er det jeg mener at sosiologien kan spille en rolle. Bør ikke sosiologien her legge et transparent blikk over misforholdet mellom forvaltningsretten på den ene siden og den etablerte forvaltningspraksisen på den andre siden. Videre forskning på effekten av den kommunale garantien, på konsekvensene av at det stilles vilkår for bolig og at det praktiseres alternative saksbehandlingsrutiner, kan bidra til avdekking av symbolsk makt og redusere reproduksjon av ulikheter. Kanskje kan vi også sikre en større grad av likebehandling på tvers av kommunegrensene. Ved hjelp av i hovedsak Bourdieus samfunnsteori (Bourdieu 1996) kan analysen avdekke kontekstuelle konstruksjoner og strukturelle føringer som kan ha betydning for hvorvidt det gjøres de rette tingene eller ikke i boligsosialt arbeid.

Boligen fungerer for mennesker som base for å dekke grunnleggende behov og som utgangspunkt for egen utvikling og vekst. I et velferdssamfunn med fokus på menneskerettigheter skal alle ha tilgang på bolig og tilgang på muligheter for å ivareta grunnleggende fysiske og psykologiske behov. Allikevel viser det seg at ikke alle mennesker har tilgang på slike helt grunnleggende ressurser.

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forl. 365 s. s.
- Album, D. (1994). Innholdsløs meningsfull prat. *Sosiologisk tidsskrift*, 1994 (2):89-109.
- Bauman, Z. & May, T. (2004). *Å tenke sosiologisk*. Oslo: Abstrakt forl. 248 s. s.
- Bie, K. (2007). *Refleksjonshåndboken: for bedre læring*. Oslo: Universitetsforl. 96 s. s.
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolisk makt: artikler i utvalg*. Oslo: Pax. 167 s. s.
- Durkheim, É. (1978). *Selv mordet: en sosiologisk undersøkelse*. Oslo: Gyldendal. 214 s. s.
- FHN, F. f. h. n.-. (2007). *Opprop mot tvungen urintesting av metadon- og Subutexbrukere*.
Hentet 16.11.2010 fra: <http://www.opprop.no/opprop.php?id=ottvang>: Opprop.no.
- Flaatten, S. (2008). "Den tyske forbindelse". Epistemologien i Bourdieus forfatterskap og den tyske fenomenologi. *Sosiologi i dag*, 38 (2): 84-106.
- Hansen, I. L. S. e. a. (2007). *Ikke bare bare å bo*, b. R-2007:38. Oslo: Fafo.
- Høyer, G. (2009). "Rusmisbrukere" (Sist oppdatert 22. juni 2009). *De nasjonale forskningsetiske komiteer*. [Online]. Tilgjengelig på <http://etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Rusmisbrukere/>. [Lastet 04.november 2009]. .
- Johannessen, K. H. (2008). *Et liv mellom bygningene: en kvalitativ studie av bostedsløse personers hverdag*, b. 2008:18. Oslo: NIBR. 146 s. s.
- Korsnes, O., Heine Andersen og Thomas Brante, Thomas (red.). (1997). *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforl. 362 s. s.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal. 236 s. s.
- Langsether, Å. & Skårberg, A. (2007). *Kommunen som boligeier. Praksis og rutiner ved utleie av kommunalt disponerte boliger*. NOVA Rapport 5/2007. Oslo: NOVA.
- Langsether, Å., Thorbjørn Hansen og Jardar Sørvoll. (2008). Fragmentert og koordinert. Organisering av boligsosialt arbeid i norske kommuner. Oslo: NOVA.
- NESH. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. [Oslo]: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. 40 s. s.
- NOU. (2001:22). *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet. Lastet 7.11.2008 fra

<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20012001/022/PDFA/NOU200120010022000DDDPDFA.pdf>.

- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforl. 242 s. s.
- Riksrevisjonen. (2007-2008). *Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til de vanskeligstilte på boligmarkedet*. Dokument nr. 3:8. Lastet 29.9.2009 fra:
http://www.riksrevisjonen.no/NR/rdonlyres/FC5AA211-7CFC-4BBC-9D78-E1F3875E0919/0/Dok_3_8_2007_2008.pdf.
- Sandberg, S. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforl. 262 s. s.
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforl. 262 s. s.
- Sandlie, H.-C. & Nordvik, V. (2009). *Utenfor de boligsosiale ordningene*. Oslo: NOVA.
- Skog, O.-J. (2006). *Skam og skade: noen avvikssosiologiske temaer*. Oslo: Gyldendal akademisk. 315 s. s.
- Smith-Solbakken, M. & Tunglund, E. M. (1997). *Narkomiljøet : økonomi, kultur og avhengighet*. Oslo: Ad notam Gyldendal. 161 s. s.
- Solbakken, S. (2006). - Garanti null verdt. *Telemarksavisa*. Lastet 4.4.2010 fra:
<http://www.ta.no/nyheter/article2474559.ece>.
- St.meld.nr.6. (2002-2003). *"Tiltaksplan mot fattigdom"*: "Tiltaksplan mot fattigdom", Lastet 29.9.2009 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/dok/regpubl/stmeld/20022003/stmeld-nr-6-2002-2003-.html?id=196483>.
- St.meld.nr.23. (2003-2004). *Om boligpolitikken*: Kommunal- og regionaldepartementet Lastet 29.9.2009 fra:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/dok/regpubl/stmeld/20032004/stmeld-nr-23-2003-2004-.html?id=197927>.
- St.meld.nr.25. (1996-97). *Åpenhet og helhet: om psykiske lidelser og tjenestetilbudene*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet. 165 s. s.
- St.prp.nr.1, V. t. (2008–2009: Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008–2009) – statsbudsjettet 2009). *Handlingsplan mot fattigdom. Status 2008 og styrket innsats 2009*. inkluderingsdepartementet, A.-o.: Lastet 26.10.2010 fra:
http://www.regjeringen.no/pages/2114629/Hplan_2008_fattigdom.pdf.
- St.prp.nr.63. (1997-98). *Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999-2006: Sosial- og helsedirektoratets forslag til tiltak 2003-2006*. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.

- Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforl. 224 s. s.
- Wilken, L. & Andreassen, V. F. (2008). *Pierre Bourdieu*. Trondheim: Tapir akademisk forl. 103 s. s.
- Wright, E. O. (2007). Guidelines for Envisioning Real Utopias. Erik Olin Wright Home Page. Lastet 23.10.2009 fra:
<http://www.ssc.wisc.edu/~wright/Published%20writing/Guidelines-soundings.pdf>.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide for masteroppgaven: Hvordan vil du bo?

Innledende prat og informasjon:

- Jeg introduserer meg selv og prosjektet mitt. Småprater litt.
- Gjennomgang av informasjonen som er gitt i informasjonsskrivet.
- Er det noe du lurer på i forbindelse med informasjonen som er gitt?
- Savner du noe informasjon?
- Underskriving av samtykkeerklæring

Demografi:

- Alder?
- Hvor er du fra? (kommune/område)
- Kan du fortelle meg litt om din bakgrunn?

Situasjon i dag?

- Kan du fortelle meg om din situasjon akkurat nå? Hvordan du har det?
- Hvor spiser du?
- Hvor hviler du?
- Hvor sover du?
- Hvor vasker du klær?
- Sanitære forhold? (toalettbesøk og hygiene)

Boligdrømmen?

- Kan du si noe om hva som er kvalitet, og god "bolig" for deg?
- Først og fremst:
- Ønsker du å bo i egen bolig?
- Er det andre faste boformer du kunne tenke deg enn egen bolig? (Hybelhus, hospits med fast seng, eller bolig med bemanning)
- Kan du fortelle meg om din boligdrøm? (Hvis du skulle finne den perfekte bolig, hvor du kan utføre dine daglige gjøremål, og som ivaretar dine behov).
- Hva skal til for at du skal kunne bo der? (boligens egenskaper, omgivelsene, bistand)
- Kan du fortelle hvordan din drøm er når det gjelder omgivelser, sosialt liv og annet innhold?
- Ønsker du selv å bo i byen, eller på hjemstedet ditt?
- Hva mener du skal til for at du kan bo på hjemstedet ditt? Utenfor byen?
- Hva tenker du skal til for å kunne bli en del av lokalmiljøet hvis du får bolig?
- Er det viktig for deg å ha kontakt med andre i lokalmiljøet?
- Hva slags form for kontakt kan du tenke deg å ha med folk i lokalmiljøet?

- Hva mener du om de krav som stilles for at du skal kunne få bolig, eller få lov til å bo i boligen?
- Frykter du at du ikke skal bli akseptert i nærområdet der du bor?
- Har du noen planer for bolig i fremtiden?

”Boligkarriere”:

- Hvor lenge har du v ert uten bolig?
- Har du noen gang hatt egen bolig? (eid eller leid).
- Kan du fortelle meg din historie om dine boerfaringer?
- Hvor l  boligen(e)?
- Når fikk du første gang din egen bolig?
- Hvor mange boliger har du hatt?
- Kan du si noe om over hvor lang tid du bodde i boligen(e)?

Om boligkvalitet:

- Hvordan fungerte boligen(e)   bo i? (Jeg tenker på selve boligens fysiske utforming?)
- Kan du fortelle hvordan boligen(e) fungerte for deg når det gjelder matlaging og rengjøring.
- Er det andre ting du kan fortelle om hvordan boligen(e) fungerte for deg?
- Kunne du ta i mot besøk der?
- Fikk du besøk av noen du ikke ønsket besøk av i boligen(e)?
- Er det vanskelig for deg å skjermes deg for uønsket besøk i bolig? (Jeg tenker spesielt på folk fra ”miljøet”).
- Kan du fortelle litt om dine daglige gjøremål og behov? (*Hvis det er noe i dine daglige gjøremål og behov som du synes er for personlig å snakke om, så trenger du ikke å gjøre det. Hvis du imidlertid velger å snakke om ting som er personlig   sensitivt, så minner jeg om at jeg har taushetsplikt og at informasjonen vil bli holdt hemmelig. Det du forteller meg skal ikke kunne spores tilbake til deg.*)
- Hvordan fungerte boligen(e) i forhold til dine daglige gjøremål og behov?
- Hva var det som gjorde at du flyttet ut av boligen(e)?

Om det å bo i randsonen:

- Kan du beskrive området som boligen(e) har ligget i?
- Hva synes du var bra med å bo der?
- Hva synes du ikke var bra med å bo der?
- Hvor langt fra byen l  boligen(e) du har bodd i?
- Var det lang vei til nærmeste sentra (butikker, kommuneadministrasjon o.a.)?
- Hvordan var busstilbudet?
- Var det mulig for deg å ha et sosialt liv der?
- Hadde du kontakt med naboer eller andre i nærmiljøet?
- Har du noen gang følt at du er uønsket i nabolaget der du har bodd?

Midlertidige bosituasjoner:

- Kan du fortelle meg din historie om det å ikke ha noe sted å sove/hvile?
- Har du noen gang forsøkt å etablere et "permanent" sted å sove/oppholde deg ute? For eksempel i fraflyttede hus, eller andre bortgjemte steder?
- Bor du noen gang midlertidig hos familie?
- Bor du noen gang midlertidig hos venner?
- Har du bodd på hospits?
- Har du bodd midlertidig andre steder?
- Sover du noen gang ute?
- Hvor sover du når du sover ute?

Krav til å bo:

Er det noen krav til det å bo som du synes det er vanskelig å forholde deg til? (Jeg nevner noen alminnelige krav i samfunnet):

- Kostnader (husleie, innskudd/depositum, strøm etc.)
- Rengjøring og vedlikehold
- Matlaging
- Hensyn til andre i nabolaget
- Dugnad
- Arbeid i hagen
- Besøk
- Støynivå
- Rus

Om kommunal bistand:

- Hvis du leide bolig, leide du da privat, eller fikk du tildelt og leide av kommunen?
- Hvis du eide bolig, finansierte du den privat, eller ved hjelp av kommunen (Husbanken)
- Har du noen gang søkt bostøtte, startlån eller etableringsstøtte gjennom kommunen?
- Har du noen gang fått bostøtte, startlån eller etableringsstøtte gjennom kommunen?
- Har du noen gang søkt om kommunal bolig eller hjelp fra kommunen til å skaffe bolig?
- Har du noen gang blitt tilbudt bolig gjennom kommunen?
- Hvis du har henvendt deg til kommunen for å be om hjelp til å finne bolig, og/eller støtteordninger gjennom kommunen:
 - Har du da fått levere inn søknad?
 - Har søknaden vært skriftlig eller muntlig?
 - Har du fått hjelp til å fylle ut søknaden?
 - Har du fått svar på at søknaden er mottatt, og om når du kan forvente å få svar?
 - Har du fått skriftlig vedtak på om du har fått innvilget?

- Har du fått skriftlig vedtak på avslag?
- Hvor lang tid har det tatt før du har fått svar?
- Har du noen gang klaget på en avgjørelse eller et avslag?

Takk for at du stiller opp til samtalen med meg